

LETNIK XLI.

Ljubljana

LJUBLJANSKI
ZVON

LETO 1921

ŠTEV. 4

Vsebina aprilnega zvezka:

1. Pavel Golla: Iz knjige: „Večerna pesmarica“	188
2. Ivan Albrecht: Od vsega, kar življenje nudi	196
3. Ivo Šorli: Zgodbe o nekaterih krščanskih čednostih in nečednostih. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	197
4. Stano Kosovel: Vizija	203
5. Dr. Ivan Prijatelj: Duševni profili naših preporoditeljev. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	204
6. Pastuškin: Ljubosumna	222
7. Ivan Zorec: Njena pot. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	223
8. Franjo Roš: Beseda	226
9. Dr. France Goršič: Keber contra Mazovec in Jančigaj (1880–1881). (<i>Konec.</i>)	229
10. D. D.: Ecce homo!	236
11. Katul: Après nous le déluge	236
12. L. Kuhar: Borba. (<i>Konec.</i>)	237
13. Marija Kmetova: Karikature	241
14. Pastuškin: Zamišljena	247
15. Književna poročila	248
<i>J. — k.: Ivan Zorec: Pomenki. — Miran Jarc: Pesme Vojislava I. Ilića mlađeg. — Miran Jarc: Vojislav I. Ilić-Mlađi: Antologija srpske lirike od Branka do danas. — Ivan Zorec: Josip Kosor: Požar strasti. — J. A. G.: Wendel, Hermann: Aus dem süd-slavischen Risorgimento.</i>	
16. Kronika: † Dr. Ivan Oražen	256
17. Nove knjige	256

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 180 K, za pol leta 90 K, za četrt leta 45 K, za Italijo po 60 lir na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 18 K.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Last in založba „Tiskovne zadruge“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XLI.

1921.

ŠTEVILKA 4.

PAVEL GOLIA:

IZ KNJIGE: „VEČERNA PESMARICA“.

POGOVORI Ž NJIM.

1.

Jaz sem iskal povsod Tvojo dobroto,
jaz Tebe v trdni veri sem iskal,
da mi v oči bo žar Tvoj zasijal,
pa bom prebrodil mrak, mladosti zmoto — —

Ko si od mrtvih vstal, zvečer v soboto,
sem stopil ves ponižan, razoglay
v Tvoj svetli hram. Povej, zakaj izgnal
s pogledom zmagovayca si siroto?

In blodil sem po ulicah temnih
in vračal sem se truden. Nad ležiščem
drhtel je vse noči brez sna moj vzdih.

In zopet tavam, zopet Tebe iščem,
dobroto Tvojo in skesan in tih
umiram brez tolažbe za svetiščem.

2.

Široko bila so odprta vrata
v svečano razsvetljeni, polni hram.
Poklekniči utrujenim nogam
desetega preganjanega brata?

Ne, to bi bila gesta nemožata.
In sploh, za nič uporstva ne prodam,
kaj ne, brhka čarovnica, madame,
opojnih čarov in omam bogata?

Široko bila vrata so odprta,
valjale so se tolpe verujoče
pred Tabo — — A takrat, tam, sredi vrta

Getzemani, a? ... Oče, če je le mogoče — —
O Ti si malodušen bil na samem.
Daj, brat, da Te poljubim in objamem!

3.

Pred Tabo so se zvijali kot črvi
nesrečneži brez krova in brez kruha;
psovali so molče Te v svoji krvi
miljoni, žrtve blaznega napuha;

obešenci so kleli Te na vrvi
in mnoga ustna, od trpljenja suha
je sikala, da si med krivci — prvi;
ušesa Tvoja so ostala gluha.

In spomnil sem se, da v začetku sivem
svobodno voljo si človeku dal.
On je v brezumju nepreračunljivem

zagrnil lepi svet Tvoj v prt krvav.
Zdaj vidim, da dolžijo Te po krivem.
Ne, ne, verig nam nisi Ti koval — —

ODREŠENIKA NI — —

Za meglami gorijo luči
samotne, medle, neprijazne,
kot da jih težka krivda muči.
In vlažne ulice so prazne.

Oprezno plazi se stopinja
brezdomca po grobišču mladoletja.
Za meglo zadnja nada izginja.
In ni zavetja.

In ni Odrešenika,
ko se prijatelj in otrok Njegov
izgnan in opljuvan potika
v razdvoju sred grobov — —
Odrešenika ni,
ko ga prijatelj in otrok Njegov
roti in prosi sred noči — —
Toda on pride z zarjo dneva.

Oprezno stopajo koraki
in kot v mrtvašnici odmeva
obup prestrašenih stopinj po tlaki — —

NI VEČ SOLNCA — —

Ni več solnca ne višav.
Mrzli čas je nad dobroavo
težke pajčolane stkal
in pobral
ž njive zadnjo zelenjavo.
Neprijazen veter blodi
po poljani prazni,
splasene prikazni
žugajo prirodi,
da se v strahu in bojazni
krči ji srcé — —

Ni več solnca ne daljav.
Hribi tonejo v meglah, goré
so zastrte
v sive prte.
Včasih cele dni dežuje
in zvečer ni zvezd ne lune.
Gozd o smrti premišljuje,
zapustile so ga zlatokljune
pevke ter odjadrale na jug — —

Ni več upanja ne vere,
 in nič lepega več ni.
 Tudi Tebe so ubili
 tam v Galiciji, moj drug.
 Polne so trpljenja mere.
 Porogljivo se reži
 mukam ljudstev tolsto lice
 sitih propovednikov nasilij.
 Ne dobrote ne pravice
 ni več. In tudi Bog se nas ne usmili.

*Ni popolnoma zamegljeno; a še jasnejše naj bi
 Fred. 27/495*

IVAN ALBREHT:

OD VSEGA, KAR ŽIVLJENJE NUDI.

Od vsega, kar življenje nudi,
 je srce trudno — in najlepše se mu studi ---
 in slehrno hotenje tone v klic prebeden:
 »Kje je zakriti, večno lepi Eden?»

Dejal je ta: »V zaničevanju, v boli.»
 A oni spet: »V prešernosti oholi.»
 Nekdo ga išče v zemlje skriti grudi,
 ta sluti v Kristu ga, a drugi v Budi.

V ta kaos blodnje in laži vkovana duša
 trepeče sama nad neznanim svetom,
 vzdrhteča, išče, čaka in posluša...

In tu: glas čisti, jasni, nezastrti,
 ki srce s srčnim mu sledi poletom,
 ker vse razjasni, reši — glas ljubeče smrti.

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

II. O pohlevnosti ali ponižnosti.

«Tone, ali imaš za res?»

(Zadnje besede Matičkovega Petra, ko mu je Ruscov Tone porinil nož med rebra.)

V prvi zgodbi smo pokazali, kam človeka privede nečednost trmoglavosti — tu bo govora o čednosti pohlevnosti, oziroma potrpežljivosti in njenih posledicah.

Junak je Janez Trpin, doma iz vasi P., pet ur hoda iz Tolmina v hribe.

Njegovo življenje na tem svetu seveda ni moglo biti drugačno, nego silno enostavno, saj mu je usoda poleg silne pohlevnosti natovorila tudi čednost neizmerne nedolžnosti; in to v toliki meri, da — — —

Sicer pa boste takoj videli.

Od zorne mladosti namreč je bil Janez veseli pastirček — občinski govedarček in ovčarček — pozimi v dolini, poleti na planini. Ko pa je vstopil v svoje dvajseto leto, je začel od podrejenih mu bikov in ovnov zahtevati modrosti, ki — — — Skratka: če ne bi bil prišel župan sam pogledat, kako vrši Janez svoje čedniške dolžnosti, bi bila vsa vas tisto leto ostala brez jančkov in telet...

No, ravno tiste dni je bil v Tolminu nabor. Gospodu zdravniku je sicer ugajalo Janezovo telo, ne pa tudi gospodu majorju Janezov obraz. Celo lastnoročno ga je po čelu potrkal, da vidi... Toda p.-čanski župan je toliko časa Janeza priporočal in prosil, dokler se ga niso naposled usmilili. Župana namreč.

Janez ni bil levičar na rokah, a že prve dni se je izkazalo, da bo na nogah, ali najmanj, da sta mu nogi «zmešani», kakor je menil gospod narednik.

Gospod narednik mu je potem tudi pred vso kompanijo svečano razodel:

— Rekrut Trpin, jaz vam odrekam vsako pamet in vsak razum. Za ekserciranje niste in ne boste, a puško držite v rokah kakor metlo. Toda za to pa ste, za metlo; zato bo najbolje, če ostaneta lepo skupaj. Tudi nos imate, da ne mrdate ž njim, kakor drugi. Veste kaj, rekrut Trpin — prevzemite vi glavno skrb za lepoto tistih celic na koncu hodnika!

Razume se, da je naš Janez to povelje rad in točno izvrševal. Toda, oh kako naj bi bil tisto, ki mu ga je dobrohotni predstojnik naložil mesec dni pozneje?!

— Vi, rekrut Trpin! je namreč zavzdihnil. Vi ste res nesrečna prikazen! Ali je res ne poznate tiste besede, da pohujšanje sicer mora priti, a gorje mu, po katerem pride?

Poglejte: kadar vas ni zraven, pade komaj vsakih deset minut kaka debela — zraven vas cela kasarna ni drugega nego kvanta! Kdo je torej kriv, da se pohujšujejo posebno mladi rekruti? Vaša neumna sramežljivost! Trpin, recite tudi vi kakšno včasih, da bodo videli, kako ste se že utrdili! Ne slišim rad, da se tako govori, ko sem izobražen človek!

Pa je ubogi Janez enkrat res celo neko poskusil; a kaj ko reč ni imela ne nog ne glave, vrhu tega pa je drhal še zapazila, da je nesrečnež zraven še za vratom zardel... In obsula ga je sedaj s tako ploho nečistosti, da je moral zbežati...

Gospod narednik pa je mislil, da noče, in je postal zlohoten. Še potuho je dajal odslej nemarnežem, da so gromadili čim večje kupe nesnage okrog uboge žrtve.

Toda vsi navali na Janezovo potrpežljivost in pohlevnost so bili zaman. In celo še eno in že skoro neverjetno preskušnjo je prestal; izbruhnila je bila vojna, in uvedli so aprovizacijo in druge vrste čakanja. Pripovedovali so takrat plehek dovtip, da je tiste dni sveti Peter, videč vse to, podražil rajnkega Joba, češ: stavim, da bi zdaj še tebe izpodneslo, če bi bil doli. Job da je stavo sprejel, pa se šel boriti za novi rekord; no, že čez tri dni se je vrnil, češ, stava ne velja: takrat ga je skušal Bog, zdaj ga je hotel hudič! Pa naj bi bila vzdržala dekleta, ki jih je po vrsti najemala ljubica Janezovega stotnika! Tudi vojaki niso, ki jih je stotnik pošiljal potem tja — drug za drugim so se javljali na fronto. Tu pokaže narednik na Janeza, in glej, ni jih prevaril nad!

Pa si je tako morda še glavo rešil. Zakaj sčasoma sta bila ostala z gospodom stotnikom sama od kompanije doma.

Vendar trpinu ni bilo usojeno živeti. Ko so postavljali za Rdeči križ visok mlaj, da bodo stremuhi plezali po klobase nanj, jih je moral iti obešat ravno naš Janez. Pa se mu je zvrtilo in je padel do smrti. Višine niso bile zanj, on ne zanje...

II.

A.

Zdaj pa takoj za njim na oni svet!

Janez že stoji na ravninici pred nebeškimi dvori. In tolikokrat mu mora pomigniti nam že znani sprejemavec, da se mu zazdi skoraj sumljiv. No, ko mu pogleda v lice, takoj spozna, da ni pomote.

— Celo eden boljše, če ne najboljše vrste se mi zdiš! Ravno zato stopi noter, da pogledajo še oni.

«Bogami! Saj je skoraj nimaš pege!» se zavzame notri tisti gospod, ki ga poznamo že od Hudnika, ko najde Janezovo stran. Kar v četrti oddelek pojdi — saj bi bil skoraj drugega vreden.

Pa imajo takoj križe ž njim, že ko ga preoblačijo. Kar obe roki drži od sebe, ko ga hočejo ogrniti v dragoceni plašč, in pred bisernimi sandali izmikava noge, da je že vse nestrpno. Tisti pastirski klobuk pa, seveda ves posut z dragulji, ki mu ga denejo na glavo, v spomin na njegov zemeljski poklic, takoj sname in ga drži v rokah.

Kako obotavljanje pa šele tam, ko prestopi prag svojega novega bivališča! Spremljevalec ga je nevoljen porinil kar čez in ga potem pustil, naj napravi, kar hoče. Pa se obrača sem, obrača tja, in po samih prstih stopa čim bolj vstran poti...

— No, ali ni kaj prav tu pri nas? ga nekoliko temnega obraza zapraša nadzornik, ki mu je prišel ravno naproti in vidi to mencanje.

— O, gospod, preveč lepo je — saj nisem vreden! ... zastoče rajnki Janez.

— Ali si vreden ali ne, to odločimo mi in ne ti! ga strogo zavrne nadzornik. Izvoli tu gori po ti poti in izberi si kraj, kjer želiš prebivati.

Janez uboga, a rajši bi bil, ne vem kje. In moj Bog, kaj bi si šele izbiral, saj je povsod le še lepše, ko naj bi bilo vendar vsaj malo manj...

Gleda, se umika, se odkriva, se priklanja, ne ve, ne kam, ne kako...

— No, kje bo? zasliši naenkrat spet nadzornikov glas za seboj, ko je že precej daleč gori proti sredi. Ali si si že izbral ali si nisi? Nimam preveč časa, veš!

— O, gospod, saj to vse ni nič zame. Usmili se me — kam bi jaz sirota v tolikem bogastvu! Reci ti! — kamor me deneš, bo dobro, predobro...

Svetnik ga dolgo gleda, pravzaprav meri od pete do glave, in potem z ostrim glasom pokaže tja proti vratom v — peti oddelek:

— Stopi tja skozi tista vrata, javi se tam nadzorniku in povej, da sem te jaz poslal! Bo že razumel, kak ptič si, čeprav takega tu še nismo videli!

Janez razume, da se je zameril, a kaj pomaga... Žalosten in potrtn se napoti proti odkazanim vratom in plaho stopi skozi.

Hvala Bogu, vendar malo manj bliščavine!... Ampak le hudo je še, le hudo! In tudi ta nadzornik stiska obrvi, ko mu pove, odkod prihaja.

— Tega pa še ne! Oglej si no, in pridi mi potem povedat, ali smo vsaj mi zate! pravi s trdim glasom in ga hoče pustiti kar sredi poti.

— Čakajte no, gospod! zjavka Janez in sam pokaže proti vratom v šesti oddelek. Če je tam kaj manj lepo, bi prosil —

— Zgodi se tvoja volja! se zasmeje svetnik in se ubogemu Janezu do tal prikloni.

In kakor nekoč z rajnkima Hudnikom in Rinežem navzgor, tako gre zdaj z našim Janezom skoro bliskoma navzdol: še tisti dan jo je srečno primahal v deseti oddelek! Kar skozi je šlo, kakor da si ogleduje kak muzej...

— Ti si pa brihtna firma! ga pozdravi desetnjaški nadzornik, ki mu je bil ravno nebeščan iz devetega oddelka pritekel poročat o «novi pridobitvi». Upajmo, da se vsaj tukaj ustanoviš! Zakaj drugače bi res prišli v nekako zadrego s teboj. V nebesih biti, pa nezadovoljen — menda boš še ti razumel, da je stvar malo čudna! Svarim te torej!

I, moj Bog, saj res ni dvoma, da je ta oddelek proti četrtemu skoraj kakor hlev proti cerkvi... Toda, oh!... tako pa le še ni, da bi se človek res upal stopiti... In da bi... oh, saj sam ne ve, kaj bi rekel...

Žalosten in sam tava Janez okrog in izbira in izbira, išče in išče... Že se mu zazdi, da bi se tisti hribec prav tam ob robu nekako prilegal; pa kaj, ko so še tam vse poti posute s tako

belim peskom, kakor da je iz srebra, trava kakor žamet, drevesa tako počesana, kakor kakšne gospodične.

— No, ali bo ali ne bo? naenkrat začuje strogi nadzornikov glas za seboj.

— Bi že bilo, zajecija Janez. Ali, gospod, če bi smel, bi te vendar nečesa prosil... Ali bi mi ne mogel napraviti take hiše, kakor so doli pri nas?...

Svetnik ga gleda, se ozre potem v tistega devetnjaka, ki ga je že prvič spremljal, in zmaja z glavo.

— Že vidim, da ni mogoče ž njim! pravi. A na to vendar malo bolj prijazno Janezu: Prijatelj! Navzgor si lahko vsega želiš, in vsak še je bil doslej uslišan — prošnji in želja navzdol pa res ne moremo in nočemo vpoštevati! Saj če bi bilo po tvojem, bi nam naša nebesa izpremenili kar v kake rovtarske grape ali celo v kako kraško puščavo!

Tu začne spremljevalec naenkrat z veliko živahnostjo siliti v svetnika. Ker govorita preveč tiho, Janez ne razume, kaj bo, a da nič dobrega, mu kažejo devetnjakove zlokobne oči...

Ko oni umolkne, gleda svetnik dlje časa mračno pred se. Potej naenkrat odločno prikima in zamrmra:

— Menda res ni druge pomoči!

Janezu pa strogo in trdo, pokazavši z roko proti — izhodu:

— Stopaj, Janez Trpin!

Janezu se nehote sproži noga v vojaški korak. Kakor da ga žene patrolja... A kam ga tirajo, za božjo voljo? Ven — iz nebes?!...

Ko dospejo do vrat, se nehote ustavi. Toda trd devetnjakov sunek v hrbet, in Janez zleti čez prag. In predno se zave, ga moža že držita vsak pod eno pazduho, ga dvigneta v zrak in letita ž njim v brezkončnem praznem prostoru v poševni črti niže in niže, dokler se ne prikaže globoko tam doli meglena pokrajina, dolga in prostrana in kar nekako v zraku viseča.

Bližajo se in bližajo in so že čisto blizu, a pokrajina je še vedno nejasna in zabrisana. In ko se spustijo na njo, in se noga dotakne tal, je kakor da si stopil na meglo...

— Tako! pravi nadzornik, ko sta ga izpustila, z zelo slovesnim in zelo resnobnim, skoro žalostnim glasom. Janez Trpin — to so vice, v vicah si! Nisi jih zaslužil na zemlji, zaslužil si si jih v nebesih — sam veš, kako! Janez Trpin! Sursum corda! so ti peli že v cerkvi — dvigaj, navzgor obračaj vsaj zdaj svoje srce! Zakaj

dokler ti ne bo kakor plamen gorelo in kvišku hrepenelo, nas ne dokliče, Janez Trpin!

Komaj pokima mu svetnik in še dvigne; za njim tudi spremljevalec. Ali ne vidita njegovih obupno dvigajočih rok, njegovih nemo prosečih oči? Zakaj da bi mogel kričati in rotiti — preveč so ga zadele strašne besede...

Tako stoji in gleda, ko sta se onadva že izgubila kakor dve pičici v zrak.

Tu se mu zazdi, da je začutil na licu čudno votel, mrtvaški puh in še bolj prestrašen se ozre. Toda samo ta brezkončno žalostna in pusta pokrajina vse naokrog — nikjer nobenega bivališča, nikjer žive duše...

In vendar... ali ni, kakor da se čim bolj oblikujejo po tem meglenem zraku nekake bele sence, ki begajo sem in tja, in da se napolnjuje vse ozračje s težkim, strašno žalostnim stokanjem?... Dà, zdaj razločuje že celo posamezne besede, čeprav so, kakor da so same iz senc: «Jojmene, jojmene, kako je to hudo!... O Bog, o Bog! kdaj bomo rešeni teh muk! O, mati, o sin, o brat, molite, molite, pomagajte, pomagajte! Jojmene, jojmene, kako je to žalostno in hudo!»

Tu pa se Janez ne more več premagati. Šment vendar — povsod samo tarnanje in nezadovoljnost, na svetu in tu!

— I, kaj bo neki tako žalostno in hudo? se nevoljno oglasi. Potrpeti je treba nekoliko! In nekoliko hudine tudi nikomur ne škoduje! Le tako lahko pokažeš pravi strah božji!...

Tu se zgodi nekaj, da se Janez naenkrat spomni tistega dogodka iz življenja, ko je nekoč nenadoma zagledal na kraju jezera utopljenca, in kako so ga hodile gledat ribe s svojimi velikimi, okroglimi očmi... Ravno tako so se zdaj na ta njegov vzklík ustavile vse sence okrog njega, iz svojih votlin nekoliko časa osuple strmele vanj, potem pa se v hipu kakor jata pošasti razpršile na vse strani...

Janeza je streslo mrzlo po hrbtu. Kakor bi se hotel ogreti, je nehote stopil dva koraka naprej. A že se je presenečen ustavil: tla so bila ostra in kamenita, noge pa — bose.

— Hm, nič ne de! je skomizgnil Janez. Samo, da so tla prava!

Dà, tla so bila, hvala Bogu, res prava! Če bi človek imel še poštene lesene in dobro podkovane coklje pod sabo, to bi hreščalo in se mlelo... Tako pa res skoraj malo preveč reže — ac!

Toda Janez jo vseeno krepko maha na prvi hrib nad seboj. In ko se spotoma ozira, se mu zazdi pokrajina celo vedno bolj domača... Kakor na Tolminskem strmine in kotline... Samo da niso tako lepo zelene in da ni tistih bistrih potokov in rek. — Hm, res tako-le bolj po kraševsko je vse napravljeno, a tudi to nič ne de: glavna stvar, — in to reče še enkrat! — so poštene trde in trdne poti, resnična tla pod nogami!

Sploh, če bi ga oni tam gori tudi pozabili — — — No, bolje, da človek molči, ampak taka reč bi tudi ne bila...

In Janez Trpin gleda z grebena, kamor je zdaj dospel, ali bi ne zapazil kje debelejšega drevesa... Mogoče bi si le iztesal, magari s kamenjem, nekake lesene podplate in jih navezal na kak način na noge... Časa ima dovolj, in za ta bolj in bolj megleni želodec ni videti, da bo treba skrbeti... (Dalje prihodnjič.)

STANO KOSOVEL:

VIZIJA.

Veter buči, veter buči,
mojemu srcu pokoja ni.

Vitez brzi, vitez brzi,
v svojem naročju princeso drži,

jaha — razjaha: in drzno-plah
nese ugrabljenko v mrzlih rokah

v šumo globoko. Božja skrivnost!
Mislim, zavem se: iskana mladost...

Veter buči, veter buči,
mojemu srcu pokoja ni.

se meter naj bo prejemljivi. Lince pa jama & lepo spominjs na Erol
 Lince:

Dr. IVAN PRIJATELJ:

DUŠEVNI PROFILI NAŠIH PREPORODITELJEV. (Dalje.)

Pod škofom Herbersteinom se na Slovenskem razvijeta dve verski smeri, katerima pripada skoraj vse izobraženejše duhovništvo. To sta smeri jožefincev in janzenistov. Slovenski jožefinci so veren posnetek avstrijsko-nemških svojih kolegov; to so racionalisti in pred vsem uradniki, zvesti vršitelji ukazov onega Jožefa II., ki je strogo izvajal «placetum regium», omejeval število samostanov, krepil škofovsko oblast v škodo papeževe, prepovedoval v zmislu trezne razumnosti cerkveni pomp in v zmislu prosvetljenosti utesnjeval romanje na božja pota, služéča pogosto razen verske vneme tudi vražarstvu in babjeverstvu. Kakor nemški, so bili tudi slovenski čisti jožefinci v duhovniški praksi formalistični birokrati, zvesti sluge svojega gospoda; v svoji notranjosti so bili zastopniki čistega razuma, sovražniki vsega zamikanja v čuvstva. Zato so mrzili kontemplativno meniško življenje. A to črto so imeli skupno z vso razboritejšo generacijo te in še prihodnje, prve romantične dobe. Ime «menih» je bilo prav tako odurno 268

Jakobu Zupanu, kakor Kopitarju; iz samostanov so bežali tako na Kranjskem kakor na Dunaju (Vodnik, Linhart, Kuralt itd.). In kakor dunajski jožefinski prosvetlenci izpred konca stoletja, tako so tudi naši tiste dobe na skrivnem koketirali s svobodnim preiskovanjem protestantov in naročali njih knjige. V tem oziru nam je ohranil neki anonimni pisec, ki je začetkom devetdesetih let XVIII. stoletja prepotoval tudi Kranjsko in svojo pot popisal v posebni knjižici,⁵⁴ zanimiv dokument. Ta turist poroča, «da se na Kranjskem mnogo čita». O kranjski duhovščini pa piše naslednje: «Med prosvetlenci je posebno mnogo duhovnikov, izmed katerih sem se z nekaterimi seznanil v glavnih mestih Ljubljani in Celovcu. Omika in olika teh teologov mi je te može takoj prikupila, še bolj pa njih poznanje sveta in njih pametne teološke

⁵⁴ Reise von Venedig über Triest, Krain, Kärnten, Steuermark und Salzburg. Frankfurt, Leipzig 1793, str. 52, 42—43.

vednosti. Ne samo, da so jim znani najboljši spisi protestantskih bogoznancev, ampak oni so zanje tudi vneti, znajoč ceniti njih vrednost. Sam sem bil priča, kako so katoliški duhovniki v knjigarnah Ljubljane in Celovca kupovali spise protestantskih teologov in si naročali zopet nove.»⁵⁵

S to jožefinsko strujo je dobro izhajala in pogosto celo v enih in istih glavah mirno skupaj živela ona starejša, sama na sebi bolj cerkvena in verska, nego državna in filozofska smer, ki se je imenovala janzenistična. Slovenski janzenisti sami si sicer nikoli niso pridevali tega imena, ker so se izogibali sitnostim iz Rima, odklanjajočega janzeniste kot sektante. Kljub temu je mislil in čustvoval soglasno s tem evropskim pokretom večji del slovenskega izobraženejšega klera med leti 1780. in 1848. Kakor francoski, nizozemski ali nemško-avstrijski je bežal tudi slovenski janzenizem iz «vnanjih disciplin», katere je prepuščal državi, s svojo vero v notranjost človeka, zroč edini zmisel vere v čustvih in doživljajih premišljevanja, vsled česar je seveda lahko izhajal z jožefinizmom, vladajočim v «vnanjih disciplinah». Podobno racionalističnemu jožefinizmu je nastopal tudi on, ki je bil pravzaprav pietistično dete, za individualizem, torej tudi za večjo oblast škofov nasproti papežu, dalje za to, da se različnim narodom in najširšim ljudskim masam napravijo dostopni notranji verski doživljaji, vsled česar je pospeševal razvoj verske literature v narodnih jezikih. V tem se je sicer nekoliko ločil od jožefinskih birokratskih centralistov, ki niso radi videli, ako so se duhovniki bavili s spisovanjem knjig, zlasti nenemških. A v tem oziru so zatisnili tudi uradniški jožefinci radi eno oko ali tudi obe, ako je šlo izključno za verske knjige, odvrčajoče podložnikom pogled od vnanjih državnih disciplin, kjer je lahko tem bolj nemoteno gospodoval njihov prosvetljeni razum. Končno so odklanjali janzenisti prav tako radikalno seveda iz notranjih razlogov svoje vere ves vnanji cerkveni blišč v raznih obredih in romanjih, kakor so to delali jožefinci iz svojih trezno-racionalističnih vzrokov. Na vnanje vidne znake nevidne milosti božje je

⁵⁵ Slovenski duhovnik Martin Kuralt je preložil l. 1782. pridigo koroškega pastorja Hagena, «de bi ona tudi med takim ludem, kateri fi v verah nifo glih, k' miru, pridobru, kakor tudi k' dopolnenju nafhiga ivetliga zefarja volje inu sapovdi perpomagvala». (ZMS, XIV., str. 32. — Prim. tudi to, kar piše dr. Ilešič o onodobnem spodnještajerskem «duhovniku Kavčiču, zaupniku protestantov», ČZN. I., str. 130).

vedno jako veliko dalo menišstvo vseh redov. Odtod mržnja jožefincev in janzenistov zoper redovnike, ugaajoče ljudskim verskim instinktom s ceremonijami, bratovščinami itd. Herberstein je že l. 1783. izdal bogoslužni red, v katerem je menihom «prepovedal vse devetdnevne in posebne pobožnosti, celo maše in litanije z blagoslovom». (Gruden, Janzenizem v našem kulturnem življenju, Čas, X., str. 179.) V zgodovini slovenskega janzenizma je važno, da je ta verska struja v svojem prvem stadiju koncem XVIII. in v začetku XIX. stoletja brezdvomno mnogo koristila ne samo razširjenju verskega čuta v najširših plasteh naroda, ampak tudi razvoju slovenske literature pri tedanjem njenem pretežno religioznem značaju; v drugi polovici predmarčne dobe, ko se je začela tudi na Slovenskem razvijati krepkejša posvetna literatura, pa jo je začela ovirati ne samo zato, ker je bila ta verska struja sama na sebi pietistična, neposvetna, ampak zlasti zato, ker je postajala vedno bolj mrko nestrpna, čim manj je prihajala v dotiko z ginečim, posvetno-spretnim jožefinizmom.

V tem zadnjem stadiju je to versko strujo na Slovenskem dobro označil Matija Čop, ki je l. 1831. poslal Šafaříku o nji naslednje podatke: «Za te očiščene verske nazore, ki jih je prinesel s seboj deloma že o n i č a s, se je imela zahvaliti Kranjska predvsem ljubljanskemu škofu grofu Karlu Herbersteinu, dalje kanoniku in ravnatelju bogoslovnice Schwarzenbachu, ki ga je škof Herberstein poklical v Ljubljano, potem doktorjema bogoslovja, izobraženima na dunajski univerzi, Juriju Golmajerju in Juriju Zupanu, ki sta danes že mrtva. Takrat se je med drugim občutila tudi potreba novega prevoda svetega pisma — Zupan je posebno silil na to delo in je bil njega glavni revizor; Golmajer je preložil na Zupanov predlog «Sv. Maſho» (francoškega janzenista Mézanguya) itd. — Ti očiščeni verski in moralni nazori, katerih se je držal izza časa škofa Karla Herbersteina in se jih povečini drži še sedaj večji del kranjske duhovščine in katerim se ima kranjsko ljudstvo v prvi vrsti zahvaliti za svojo versko in moralno izobrazbo, s katero se odlikuje pred svojimi slovanskimi in neslovanskimi sosedi, se navadno imenujejo janzenistični, čeprav ne povsem po pravici, ker naša duhovščina zaradi njih nima sitnosti z Rimom in se s kurijo ne nahaja v takšnem razmerju kakor pravi, takomenovani janzenisti na Nizozemskem.» Čop imenuje naše janzeniste neprave samo zato, ker niso imeli sporov z Rimom. A v te spore se niso

zapletali, jih niso iskali, ker se iz oportunizma javno niso prištevali k tej od jezuitov in Rima proskribirani sekti in ker so se sami izogibali celo tega imena. V resnici pa so čitali knjige njenih pristašev, bili deloma (za Herbersteina to vemo) v dopisovanju z nizozemskimi janzenisti in delili vse njihove nazore. Poslednje dejstvo potrjuje tudi Čop, ki v nadaljnjih svojih pripombah svetuje Šafaříku, naj se o pravih janzenistih informira v naučnem slovarju pod začetnicami: «Jansen (Jansenismus) — Portroyal des Champs — Unigenitus (Bulle)» ter nadaljuje: «Kar je tam povedano o francoskih janzenistih, velja tudi o naši duhovščini: Janzenisti so se ... izkazali vredne boljšega dela izobražencev na Francoskem. Da so poizkušali oprostiti poduk bogoslovja hierarhičnih okov in pospeševati natančnejše poznavanje sv. pisma med ljudstvom, da so nasproti brezmiselni navidezni pobožnosti in mrtvemu formalničanju poudarjali resno soudeležbo duha in srca pri opravljanju pobožnosti ter strogo pravno v življenju, to so bile njih neutajljive zasluge, poleg katerih izgledajo njih pretiravanja neprestane pokore in samomučenja, s katerimi so mislili kot učenci Avgušтина najboljše dokazati svojo resnobo do posvetitve, vsaj mnogo bolj opravičljivo nego ohlapna načela jezuitizma.» Ko je navedel to označbo iz naučnega slovarja, o kateri izrečno trdi, da se v bistvu prilega tudi slovenskim janzenistom, zaključuje Čop: «Stvar bi se morala omeniti, ker je bistveno vplivala na izobrazbo našega ljudstva, toda imen: janzenisti, portroyalisti, ki so osovražena sektantska imena, ne smete na noben način rabiti, sicer se midva oba grdo zameriva naši duhovščini. Ničesar ne najdete pri naših duhovnikih pogostejše nego spise francoskih takoimenovanih janzenistov, kakega Nicola, Besoigna, Mézanguya (posebno poslednjega avtorja v Rimu pre-povedano, 'Exposition de la doctrine chrétienne' ...) itd. itd. Najbolj so nasprotovali tem takoimenovanim janzenistom menihi — sedaj sta se obe stranki ublažili in se na ta način približali. Eden najbolj vplivnih takoimenovanih janzenistov je bil med drugimi sedanji škof Ravnika.»⁵⁶

Iz tega zanimivega citata znamenitega sodobnika in opazovavca te struje v njeni poslednji fazi, Čopa, se razločno vidi, da se slovenski janzenisti v bistvu niso razlikovali od drugih evropskih zastopnikov te verske struje. Pridevek «takoimenovani»

⁵⁶ ZMS., I., str. 147.

(janzenisti) daje Čop očitno onim slovenskim in tudi drugo-narodnim pristašem tega pokreta, ki iz oportunitizma niso iskali sporov s sv. stolico. V poslednjem odstavku svojih izvajanj namiguje Čop na tretjo versko stranko, ki je živela takrat na Slovenskem.

Ta stranka, ki smo jo videli živeti, od časa do časa skoraj životariti tudi v takratnem avstrijsko-nemškem duševnem življenju, je bila stranka mendikantskih redovnikov, zlasti frančiškanov, vršča versko udejstvovanje bolj v bližini in po okusu širokih ljudskih slojev v obliki vedre družabnosti, vidnih in glasnih cerkvenih pobožnosti, obhodov, ceremonij, bratovščin in romanj. Razločevala se je bistveno od jožefincev, da ni toliko razumárila, kakor oni, od janzenistov, da se ni poglobljala v takšna verska premišljevanja in v takšen asketizem. Na čelu so ji stali oni preprosti mašniki, ki sta jih v skupni družbi preganjala⁵⁷ in zasmehovala jožefinec in janzenist — menihi, najprej v Avstriji še dovoljeni mendikantski samostanci, v drugem desetletju XIX. stoletja pa se je na to staro strujo oprl pri svojem delovanju pater Hoffbauer in od tretjega desetletja dalje so naslonili nanjo svoje delo v Avstrijo zopet pripuščeni jezuiti.

O dejanju in nehanju te tretje verske struje na Slovenskem ne vemo mnogo, ker se ni udeleževala tolikanj v literaturi, živeč bolj v nižavah, v bližini neukega ljudstva, bolj vršec praktično dušebrižništvo nego pisateljstvo. Kljub temu imamo dokument, ki nam pričuje, da so zlasti slovenski frančiškani, stoječi tej stranki na čelu, vodili borbo proti janzenistom tudi z literarnimi proizvodi, ki pa se nam žalibog niso ohranili. Za tak dokument smatram naslednje mesto v pismu, ki ga je pisal Kopitar Šafaříku dne 8. julija 1831.: «*Sic franciscani nostros Rigoristas vocant Luterjani*⁵⁸ und lassen sie in ihren Vaudevilles auf modrijani (Klüglinge) reimen.»⁵⁹ O teh sporih frančiškanov z janzenisti pri-

⁵⁷ Novomeški prošt Peršič (1790—1797) je izkušal izpodriniti tamošnje frančiškane z gimnazije, češ, da «dajejo dijakom napačne pojme o religiji in državljanskih dolžnostih, da goje zaupanje v svetnike, oznanjajo čudeže, ki jih cerkev ni potrdila, vsiljujejo rožni venec in križev pot». (Prim. Ilešič, Novomeški prošt Fran Nikola Peršič, IMD., str. 71 in dalje.)

⁵⁸ Ko je škof Herberstein vprašal nekega ljubljanskega sodnika, kakšno mnenje imajo ljudje o njem, svojem škofu, mu je ta dejal: «Večinoma pravijo, da ste že napol lutrovski». Istemu škofu so Ljubljanci baje vzdali priimek «lutrovska lasulja». (Gruden, Čas, X., str. 186.)

⁵⁹ ZMS., I., str. 109.

poveduje nekaj malega tudi že navedeni neimenovani nemški popotnik.⁶⁰ Kakor se vidi, se je spor pletel o tem, da so neučeni praktični verniki frančiškanci očitali janzenistom, uravnavajočim svoje versko mišljenje in čuvstvovanje po učenih nemško-protestantovskih teologih in francosko-janzenističnih knjigah — lutrovtvo in modrijanstvo. A nič manj niso menda prizanašali ti frančiškanski pridigarji racionalističnim jožefincem⁶¹ duhovskega in posvetnega stanu, žigosajoč jih s priimkom «freigeistovstva» in «freiverstva». S takšnimi napadi se je zlasti izpostavljajal med ljudstvom jako popularni pridigar, ljubljanski frančiškan pater Paškal Škrbinec, o katerem se pripoveduje, da so ga l. 1813. tik pred njegovo premestitvijo na Dunaj «freigeisti» po noči na frančiškanskem mostu dejansko napadli.⁶² Povod za ta napad pa morebiti ni dalo samo patrovo zbadljivo pridigovanje, ampak tudi njegovo privatno življenje, ki po Čopovem pričevanju ni bilo nič manj ko vzgledno.⁶³

⁶⁰ Reise von Venedig itd. str. 43.

⁶¹ Jožefinci in prosvetljenci so streljali zopet nazaj. Že gori omenjeni jožefinec Kuralt ima v svojih rokopisih naslednje zabavljive verze na frančiškane:

«Die stolz und wohlgenährt (sie) hier
im Schnee mit blossen Füßen sehen,
o sagt, vernünftige Freunde, mir,
wie mag's um ihre Köpfe stehen.»

Zraven stoji tudi poizkus kratkega slovenskega prevoda teh stihov: «Per nogah ste tokó — kokó je pa z glavó?» (ZMS., XIV., str. 40.)

⁶² Lj. zvon, II., str. 667.

⁶³ Prim. Šafařík, Geschichte der südslawischen Literatur, Prag, 1864, str. 39. — K Čopovi oznaki patra Paškala, natisnjeni v Šafaříkovi knjigi, je pristavil Kopitar v svoji opombi, namenjeni Šafaříku privatno, da je bila Škrbinčeve zgodnje smrti v dvajsetih letih kriva «vita dissolutissima ebriosa et impudentiae omnis plena». (ZMS., I., str. 153.) — Šicer pa se mora vobče reči, da so bili nitavi v spolnem ozirju v krogih posvetne in duhovske inteligence vseh smeri v tej dobi precej — ohlapni. (Prim. ZMS., XIV., str. 67 in 75.) V tem pogledu se ne sme izvzeti najbrž niti Zoisov krog zakrknjenih fantov, o čemer priča zbirka narodnih pesmi Zoisove nabire z naslovom «Viže», polna erotičnih in naravnost lascivnih narodnih poskočnic. Kopitar dunajskih časov ima te verze še iz Zoisove hiše tako dobro v spominu, da v korespondenci z Dobrovskim neredko servira jovialnemu češkemu abbéju kakšno mastno jedilce. Kar se tiče Kopitarja samega, ki je bil tudi izšel iz tega kroga, seveda v poznejših letih, ko je gospodarja te vesele družbe, Zois, že trla bolezen, piše ta dne 3. decembra 1809. Zoisu o samem sebi naslednje: «To je moja najmočnejša stran, da si nisem v svesti nobenega nemoralnega dejanja in imam celo in puncto lubrico bolj nego kak puščavnik, si non ma virginité (kdo bi mogel to, ki je bral

Te in takšne so torej bile tri verske struje, v katere se je delila slovenska duhovščina tja do konkordatnih dni. Z ozirom na razvoj slovenske literature so bili največjega pomena janzenisti v pozitivnem in negativnem zmislu. Elegantni svetovnjaki in prosvetljenci jožefinisti so bili namreč bolj uradniki germanizujoče vlade nego narodni kulturni delavci; nepretenciozni frančiškani pa so v svoji pogostejši govorjeni nego pisani verski besedi bolj laskali ljudskim instinktom in razvadam slovniško zanemarjenega jezika, nego se brinili za to, da bi dvigali ljudstvo na višje kulturno stališče, povečini zaradi njih skromne izobrazbe njim samim nedostopno, ali da bi izobraževali jezik kot izrazilo za višje kulturne svrhe. Vse drugače stoji stvar z janzenizmom. Ako čujemo Čopa, ki je imel v dobi «Kranjske čebelice» sam najhujše boje z janzenisti, tako povzdigovati pomen dela, izvršenega po slovenskih janzenistih, si tega ne moremo razlagati drugače kakor z dejstvom, da se je ta struja ob svojem početku in tudi še ob prelomu stoletja, ko je ob nji v «vnanjih disciplinah» še neoslabljen vladal jožefinizem, omejevala izključno na «notranje discipline», bolj razvijajoč svoje versko-prosvetno delo, nego s svojim mrkim rigorizmom moteč delovanje posvetnih literatov, ki se neposredno itak ni dotikalo njenega področja. Ko pa se je v drugi polovici predmarca začel umikati in odzgoraj dol krušiti jožefinizem, ko je začel na njegovem mestu dvigati glavo, oproščen njegovega birokratskega jerobstva, najprej vedro-socialno vabeči in gradeči Hoffbauerjev in potem bojni redemptoristični in jezuitski katolicizem, takrat je postal tudi janzenizem bojevitejši in mrkejši, nego je bil že itak po svojem bistvu. V restavracijski dobi, po tolikih

Horaca?), vendar pa mon

Jungfernschaft

pučelaje doslej še vedno na razpolago.» — V nrave takratne duhovščine nam dajejo vpogled Kopitarjeva pisma Zupanu. Pod 13. junijem 1812. čitamo v enem takšnem pismu: «Nihil-ne mei meministi? Nescio quid de te cogitem. Num te collegarum corrupt exemplum, fruges consumere natorum? ... Sic tu talentum defodisti, vino te dedens an gulae, an quem vix nomino cunninqui secundum Horatium fuit ante Helenam teterrima belli causa.» (Verz, ki se tu nanaša nanj Kopitar, se nahaja v Horacijevih «Satirah», I., 3, v. 107.) In ko se zaradi te oznake duhovniških pravov strogomoralni janzenist Zupan razjezi, mu odgovori Kopitar še določneje: «Reci, kar hočeš; jaz vem, kaj imajo opraviti kaplani: kartanje, prebiranje časnikov, čenče, gostije, pijančevanje, ut cunnix ne meminierim, qui te ita exterruit, ut ne nominetur quidem.» (Istočniki, II., str. 241, 245.) Škof Herberstein je v svoji janzenistični rigoroznosti te nrave med duhovščino na Kranjskem precej odpravil, zato pa je bil tudi «der gehasste, gefürchtete Herberstein». (Prim. ZMS., VI., str. 238; IX., str. 237, in XIV., str. 73.)

X. cunnus - das weibliche Giebel meton:
das unzüchtige Frauenzimmer. Sie methe - cunnus pa je, da se Kopitar prav rad gibeje v podobne, n.p. Prešernove pasus kritikoje! (gl. Prof. anec)

završenih in pripravljajočih se prevrtilih so vse absolutistični državnosti služee duševne struje krepkeje natezale svoje vezi. V tej dobi se je tudi janzenistom pomračil oni visokoumni in svetli pogled na svet in življenje, ki je odlikoval francoske začetnike tega individualističnega verskega gibanja, in pozni njih slovenski epigoni v sredini avstrijskega predmarca so začeli na vse načine ovirati posvetno literarno produkcijo ter metati svobodno ustvarjajočim umetnikom kamenje pod noge.

V svojih prilih, boljših letih pa je bil slovenski janzenizem zvest zlasti onim načelom te evropske verske struje, po katerih se je ta praktično udejevala na ta način, da je razširjala molitvenike in pobožne knjige med široke kroge ljudstva.⁶⁴ Docela v tem zmislu se je škof Herberstein pobrigal že v prvih osemdesetih letih za prvi celotni katoliški prevod sv. pisma in je po-
 9.218 veril vodstvo tega dela svojemu tajniku Japlju. Ta si je kot pre-
 219 lagatelje pridružil šolnika Kumerdeja ter duhovnike Šraja, Trava-
 206 na, Škrinjarja, Riharja in Matevža Wolfa. Novi prevod sv. pisma je začel izhajati l. 1784. in je bil l. 1804. dovršen. Vrhutega so janzenisti spisali in izdali celo vrsto molitvenih in pobožnih bukev, med katerimi je ljudstvo najrajši posegalo po «Sv. maši», molitveniku francoskega janzenista Mézanguya, prevedenem l. 1797. po Golmajerju, izdanem l. 1813. v trinajsti izdaji po Ravnikarju in izišlem l. 1826. že v 16. izdaji. Z ozirom na to, da so — kakor smo čuli — tudi naši janzenisti radi posezali po protestantskih teoloških knjigah, bi mogli skoraj reči, da je protestantizem, sedaj vsaj posredno, že drugič ugodno vplival na razcvit slovenske knjige in kumoval tudi pri prevodu prvega katoliškega sv. pisma slovenskega.

Takšno je bilo duševno obličje slovenske duhovščine, edinega sloja v ljudstvu, ki je predstavljal s kmetstvom neko izvestno zvezo in podlago kulture bodočega naroda, ostajajoč pri njem, kakor ostaja pastir pri svoji čredi. Znan je Prešernov nemški verz, ki izpričuje, da govore slovensko samo še osebe «služabniškega stanu». Tudi Kopitar piše podobno, da so Slovenci «skoraj samo hlapci in dekle», in zraven dostavlja: «a tudi župniki in kaplani».⁶⁵ Posvetna inteligenca slovenska se je izobraževala po nemško in se ponašala z nekakim svobodomiselnim kozmopolitizmom, ki pa

⁶⁴ Prim. von Schill, Die Constitution «Unigenitus», str. 16.

⁶⁵ Istočniki, I., str. 10.

ni bil v resnici nič drugega kakor jalovo polutanstvo in plitvo materialistično nemško »freigeistovstvo.«⁶⁶

Vendar pa je živela zunaj teh treh, v pretežni meri verskih strank ob prelomu stoletja na Slovenskem še druga, izbrana četica mož, ki se je bila osvestila svojega naroda in se zavzela za njegov preporod v zvezi z najnaprednejšim gibanjem evropske misli in s polagajnem temeljev slovenski posvetni literaturi. Tem redkim laikom osvobojeni razum ni bil vzel idealizma, ampak jim ga je celo pomnožil. Prestopivši začarani krog dotlej edino izveličalnega oficielno-religioznega nazora so se ti možje zavedeli svoje ožje, individualne in širše, narodne osebnosti. Plamteča baklja teh idej, velika francoska revolucija, osvetljujoča pravice doslej neuvaževanih stanov in posredno tudi narodov, jim je iskrla pogled in jim obžarjala torišče. Po prekoračenju cerkvene ideologije in posezanju po protestantskem svobodnem preiskovanju se je prihajalo v bližino predhodnikov reformacije, humanistov, in k njih studentu, k duševnemu življenju starih Grkov. Vstal je nov humanistični val, prihajajoč k nam zlasti na ramah nemškega pisatelja Herderja, čigar delo »Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit« je bilo odkrilo širokemu svetu Slované in mnogim slovenskim narodno še spečim razumnikom — oči. Istega pisatelja zbirka »Stimmen der Völker in Liedern«, obsegajoča narodne pesmi najrazličnejših narodov, jim je v očeh užgala narodni žar in jim navdala srce z navdušenjem za narodnega duha kot pratoritelja kulturnih lepote in vrednot. Pod vplivom vseh teh idej so se izločevali iz števila kratkovidnih materialističnih svetovnjakov nekateri daljnozornejši idealisti in se družili v krožke. Ti krožki so bili bolj umovalnega značaja pri onih Nemcih, ki so takrat nastopali svojo najživahnejšo filozofsko dobo; pri Slovanih, zlasti zapadnih, pa je bolj vplival Herder nego Kant na ustanavljanje krožkov narodno-preporodnega značaja.

Čuli smo o Herbertovi hiši v Celovcu, v kateri so se možje, mladeniči, gospe in gospodične bavile s filozofijo »iz najplemenitejšega povoda, iz potrebe po boljši religiji«. Tudi Ljubljana je ob tistem času imela mecensko hišo, v kateri so se zbirali izobraženi možje okrog plemenitega, učenega in izkušenega enciklopedista — Zoisovo hišo na Bregu. A delovanje teh mož, zbirajočih se ob Zoisu, ni bilo obrnjeno zgolj v umovalne sfere, marveč

⁶⁶ Prim. Vraz, Dĕla, II., str. 134.

* V ročino Herbert na krožko se je prišlo pred karikimi 15 let. bar. Jela Čojžova, ki pred kratkim umrlega posestnika priskrbi graščine: bar. Čojžova

je bilo posvečeno v prvi vrsti narodnemu prepородu slovenskega naroda in njegovega jezika. Sicer so se tudi v tem krožku gojile razne vede, n. pr. prirodoslovje (zlasti mineralogija), starožitnosti, zgodovina, jezikoslovje, latinska epigrafika itd., a vse to v ozkem stiku z domovinskimi interesi. Kar se ni bilo l. 1781. posrečilo duševno raznorodnim obnoviteljem akademije «operosorum», takoj po obnovi razpadlega učenega društva ljubljanskega,⁶⁷ to je dosegel baron Zois sam: njegov krožek je postal prava pravcata narodna akademija slovenska in njegova hiša slovenski nacionalni muzej. Ti možje, ki so se zbirali v Zoisovi hiši, so položili temelje poznejši slovenski literaturi in kulturi. Na njihovih tradicijah se je razvijalo vse duševno življenje slovensko v prvi polovici XIX. stoletja. Zategadelj moramo z nekaterimi črtami orisati najprej duševne fiziognomije vsaj glavnih članov te družbe.⁶⁸

Predstavimo si najprej hišnega gospodarja in živo središče tega kroga, barona Žiga Zoisa, velikega Slovence,⁶⁹ sinu priseljenih italijanskih očetov in slovenske matere, bogatega industrialca in visokoumnega poznavatelja ved in umetnosti. Najmlajša in najrazboritejša glava družbe, Kopitar, ga opisuje v svojem prvem pismu Dobrovskemu z naslednjimi besedami: «Baron Zois tvori kulturno središče na Kranjskem. On ni samo pospeševatelj, marveč v visoki meri tudi poznavatelj slovanščine. Glagolsko in

⁶⁷ O tej učeni družbi pravi Zois, da je razpadla zavoljo tega, ker so nje člani v svetovnem oziru vlekli vsak na svojo stran. Znani nemški stihotvorec in štajerski gimnazijski profesor, v svojih mladih letih še sin prosvetljene dobe, od restavracijskih let dalje katoliški romantik, Anton Zupančič, izpričuje tudi nekaj podobnega z besedami: «Morebiti si bomo mogli razlagati razlog nje propada, ako pomislimo, da iz nekega redu, ki si je prisvojil znanstveni monopol, ni bil izvoljen noben član.» (Prim. Zupančičev članek «Historische Fragmente über die krainerische Poesie, Laibacher Wochenblatt, 1806, šte. 33—34.) Zupančič meri s to opazko na jezuite, katerih red pa je bil v času obnavljanja «akademije» itak že odpravljen. (Odpravil je jezuitski red papež Klement XIV. l. 1773., papež Pij VII. pa ga je l. 1814. zopet poklical v življenje.) Zupančič je torej imel v mislih najbrž eksjezuite.

⁶⁸ O zanimivem, dasi seveda brezprimerno manj pomembnem istodobnem krožku slovenskih štajercev v Gradcu prim. Ilešičevo razpravo v ČZN, II., str. 22.

⁶⁹ V nekem pismu na Vodnika pravi Zois, da on sam kakor tudi večina takratnih Slovencev, ne piše posebno pravilne nemščine, pristavljajoč: «...v ostalem pa smo mi le Slovani in se brigamo za svojo materinščino.» (Vodnikov spomenik, str. 58.)

Handwritten note: * Pošto bi nekdo...
 na. Pogledajta za svoj študij...
 svetne inteligence. Ljubla bi bila vrednost. Morda je bil
 Zois pred oči, česar pa meni ni omenjal

cirilsko bere spretneje, nego gospodje strokovnjaki. Skoraj slednje leto okrog Velike noči prihajajo italijanske opere v Ljubljano; zanje je baron Zois prejšnja leta vedno pokranjčeval najpriljubljenejšo melodije ⁷⁰ in poizkus ni bil nečasten, celó Lahom se je zdel cantabilissimo, bolj nego nemški... Kranjske učenjake: Japlja, Linhart, Kumerdeja je preskrboval baron Zois s knjigami... profesor Vodnik ima kot slavist pri njem prost obed.»⁷¹ L. 1799. ²¹⁷ pride v njegovo hišo dijak Kopitar za tajnika in postane čez devet let vélikega Dobrovskega najljubši korespondent in pozneje njega ²⁰⁹ naslednik v slavistiki.

Napol italijanski plemič, izšolan v modenski viteški akademiji v Reggio, ostavi umetnostne in pokrajinske lepote Italije in vzljubi naše gorenjske planinske doline s poetično ljubeznijo. «Bohinjska dolina, ki jo imamo za našo Toskano», piše Kopitar Dobrovskemu, vabeč ga v Zoisovem imenu na Kranjsko. Velerodni aristokrat, pri katerem se ne zamudi oglasiti nobena visoka, skozi Ljubljano popotujoča osebnost, od jeze malone joka, ko ga učenjak Dobrovský v privatnem pismu titulira z ekscelenco.⁷² Pri francoskih filozofih izobraženi baron se na vso moč trudi, da bi iznašel organ, ki bi uspešno služil prosveti slovenskega preprostega ljudstva, in pride na idejo, napraviti za tako glasilo staro našo domačo «pratiko», edini književni vademecum takratnega našega kmeta iz davnine, bukvice, v katerih okorne podobice svetnikov kažejo kmetiču važne dneve in različna primitivna znamenja prorokujejo vreme in nebesne izpremembe. K temu aparatu hoče Zois priklopiti in takorekoč preprostemu človeku v hišo in v roke vtihotapiti prosvetno čtivo, za katero daje uredniku Vodniku skrbna navodila, češ, da naj v priklopljeni tekst uvrščuje popularne člančiče iz področja različnih ved, samo nikakih «Bibel- und Fabelgeschichten», v prikupni, domači obliki. S temi bukvicami, ki «so v rokah vsakogar»,⁷³ hoče ljudstvu takorekoč neopažno vsiliti prosveto. Ko se mu ideja s pratiko in Vodnikom kot urednikom obnese, stopi Vodnik pod njegovim vodstvom s pravim pravcatim časnikom — prvim v naši literaturi! — z «Ljubljanskimi novicami» (1797.—1800.) med ljudi. Posestnik fužin in plavžev v Bo-

⁷⁰ Par takih prevedenih kupletov Zoisovih se nam je ohranilo. (Prim. Veda, I., str. 231.)

⁷¹ Istočniki, I., str. 9.

⁷² Ibid. str. 295.

⁷³ Glej Zoisova pisma Vodniku v «Vodnikovem spomeniku», str. 46.

hinju in rudnikov v Mislinji pozna vse planinske koticke, vse pastirske koče in vse pašnike naših Bohinjcev ž njih domačimi, slovenskimi imeni in jih hodi z intimno ljubeznijo gledat in razkazovat raznim visokorodnim osebam, ki se mude na posetu pri njem. Tam na licu mesta s strokovnjaško vnemo in večšo besedo razlaga svojim gostom svojstva in posebnosti prirodnih zakladov naše rodne grude. Nato se vrača v Ljubljano in se, sedeč med svojimi učenimi in poslovnimi knjigami, spomni napol slovenskega «distika», ki ga je videl začečkanega na vélikem oltarju sv. Janeza Bohinjskega. Potem sede in sporoča ta okrnjeni verz svojemu lišnemu pesniku, gorskemu kaplanu Vodniku, da ga uporabi in izpopolni. Od tega anonimnega duševnega proizvoda prehaja na doposlane mu izvirne pesniške izdelke Vodnikove Muze in jih razglablja in o njih razpravlja v zvezi s tem ali onim poglavjem iz poetike z isto strokovnjaško vnemo in isto večšo besedo, s kakršno je poprej govoril o mineralogiji. Pri teh svojih tehnično-poetičnih razpravljanjih ne pušča nikdar z vidika namenov ljudskega prosvetljevalca in racionalističnega prosvetljenca, bodisi da Vodniku polaga na srce: «Vse, kar poteka izpod vašega peresa, mora biti napisano v ljudskem tonu in za ljudstvo,»⁷⁴ bodisi da mu ob načrtu «slovensko-zgodovinske pesnitve» daje naslednje svete: «Grške in rimske mitologije se morate docela izogibati; iz istega vzroka tudi različnih po nji na slovanska imena prenesenih božanstev, ki se smejo pridržati edinole v svojem prvotnem pomenu in o katerih menim, da bi se lahko dobro podala v sistemu staroslovanskega umskega verstva (Vernunft-Religion), ako se ne narede iz njih prvotni maliki, ampak samo z ozirom na princip 'dobrega in slabega' označeni predniki itd. Druga božanstva, ki so se v jeziku ohranila do danes, kakor škrate, mora, veša itd., bi se morala rabiti tako, da se izpodbijajo predsodki, zmote, prazne vere itd., ki so ž njimi v zvezi.»⁷⁵ — V tem citatu nam jasno stopa pred oči oni Zois, ki je — vzgojen sicer v Batteuxovem klasicizmu in sodobnem humanizmu — z modrim premiselkom odlagal ves formalizem šole, kadar mu je šlo za vsebino drugega sodobnega gesla, prosvetljenosti, za takrat oboževani razum, čigar podlago je smatral Zois pri uvajanju svojega

⁷⁴ Ibidem, str. 52.

⁷⁵ Ibid. str. 61. — O Zošu, učitelju Vodnika v pesniški tehniki dobro razpravlja dr. Grafenauer v «Knezovi knjižnici», XXII., Ljublj. 1918, str. 108 in dalje.

naroda v kulturo za mnogo važnejšo in prikladnejšo nego malone vse izumetničene doktrine klasicistične poetične šole.

Zois je bil prosvetljenec, deist, dopuščajoč Boga, kraljujočega visoko nad svetom, učenec onega Voltairja, ki je dejal: «Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer, mais toute la nature nous crie qu'il existe.» A z abstraktnimi filozofsko-verskimi idejami si najbrž ni bogve kaj ubijal glave.⁷⁶ Bližje mu je bila zemlja in na nji ta njegov ubogi, zanemarjeni, a zato nič manj ljubljeni narod, katerega je želel v zmislu treznega razuma osvoboditi predsodkov, zmot in vražarstva, da postane deležen blaginje kulture. Pri slovenski nabožni literaturi, vsaj v prvi polovici svojega življenja, Zois ni sodeloval. Najbolj pri srcu mu je bila ustanovitev in okrepitev slovenske posvetne literature in je tudi može svojega krožka navajal na to polje. Pri prevajanju prvega slovenskega katoliškega sv. pisma ni bil udeležen. V drugi polovici svojega življenja je ohromel. V tem stanju je začel iskati stikov z neko srčno teologijo in se je tudi zanimal za drugi prevod sv. pisma po izvirniku, začet 1. 1811. po Jakobu Zupanu. V tej dobi se je tudi čutil sina cerkve, in Ravnika je bil njegov spovednik.⁷⁷ V svojih zdravih letih je bil vesel značaj, brez predsodkov, poln sorazmernosti humanistične izobrazbe. Ostal je vse življenje fant, kakor njegov učenec Kopitar. Bil je jako dostopen humorju in krepkemu, naravnost sočnemu dovtipu, pri čemer pa je vedno gledal, da se ni prestopalo estetskih ojnec. Ob grotesknem humorju znane Blumauerjeve travestirane «Enejide» se je naravnost delektiral, a njegovega nadaljevatelja Scheberja zmašilo je odklonil odločno in drastično z Bürgerjevimi verzi:

«Merket wohl das dictum
Cacatum non est pictum.»⁷⁸

Sam si je bil napravil že omenjeno zbirko poskočnic, med narodom nabranih dovtipnih in pikantnih štirivrstičnic, ki jih je naslovil «Viže».

⁷⁶ Kakor poroča Čop Šafaříku, je bila večina knjig Zoisove biblioteke, ki jo je po baronovi smrti kupila država za licejko, «prirodoslovne vsebine, zraven tudi mnogo zgodovinskih, slavističnih in slovenističnih... Leposlovnih in modroslovnih del ni skoraj nič, posebno nobene nemške knjige te vrste. Tudi grških in latinskih klasikov ni, razen nekaterih bizantinskih v latinščini». (ZMS, I., str. 148.)

⁷⁷ ZMS, I., str. 112.

⁷⁸ Vodnikov spomenik, str. 51.

* Humorizem se vid
vsi fojzi: neke Alfons, a kaj je vsaj žadela večkrat
sestra Agneta kot učiteljica na Pledu - menda 19. 9. 1848
bar. Egon - njega slovenstvo nemarkovani, a meni prijatelj
ov. glavar Michel Anzelo - njegov juleji brat. vpliv na

Ko je pisal Čop za Šafařika svojo bibliografsko zgodovino slovenske literature, je bil pustil mesto za karakteristiko Zoisa prazno, češ, da naj tega moža označi in oceni Kopita, skozi čigar roke je Čop pošiljal svoj rokopis. Kopitar je pri tej priliki opomnil, da je Zoisa opisal sicer že profesor Richter in da on sam ne utegne dati izčrpne ocene svojega mecena. Vendar je že tu predstavil, da je Richterjeva ^(Pisn. list) oznaka ^{ocen.} »pregroba za tega finega duha«, dodavajoč zaenkrat od svoje strani naslednjo kratko karakteristiko tega izrednega moža: »Zois je bil vzpodbujajoč, s tihim in vztrajnim ognjem za vse lepo in dobro sodelujoč mecen na Kranjskem, najbogatejši in najizobraženejši in zato tudi najboljši mož ²¹⁴ Kranjske. Vodnik je imel pri njem prosto hrano samo zato, ker se je ukvarjal s slavistiko; tudi jaz sem slaviziral samo na njegovo pobudo, dajal kranjski poduk kontesi Bellegarde na njegovo povabilo (in to je bil vzrok moje slovnice), Ravnikar mu je bil (po meni) od tu priporočen in je bil njegov izpovednik. Ravnikar je razumel finega duha moža mnogo globlje nego njegov posmrtni in nepoklicani biograf, in tudi njemu je Zois koristil pri njega prizadevanjih. Zoisov oče je bil doma iz Bergama, postavši s kupčijo na Kranjskem milijonar je dobil od Marije Terezije za patriotične darove baronstvo... a on je bil še brez učene izobrazbe, vendar velikodušen in na Kranjskem obče priljubljen. Svojim otrokom pa je dal izobrazbo, in majoratni gospod Žiga baron Zois je bil metalurg in mineralog, njegov brat Karl botanik, ne navaden, marveč comme il faut.»⁷⁹

S Zoisom v najožjem prijateljstvu je živel in deloval Anton Tomaž Linhart, od barona za devet let mlajši mož, mehka, ^{Ant. J.} poetična natura, z gorečim žarom prosvetljenca v glavi in srcu. L. 1878. izstopi iz zatiškega samostana, ker smatra kloster za zbor komedijantov, o katerih pravi, da menijo, kakor da bi «imeli eni edini privilegij za zlobnost in nevednost».⁸⁰ Radujoč se nad tem, da zopet diha prosti zrak in da lahko uživa «srečo življenja ter lepoto sveta», študira na Dunaju pod Sonnenfelsovim vodstvom policijski, trgovski in finančni tečaj. Po vzgledu dunajske nemške baroške poezije začne skladati nemške verze, zloži in izda l. 1780. tragedijo «Miss Jenny Love», «črno kakor Shakes-

⁷⁹ ZMS, I., str. 112.

⁸⁰ ZMS, XV., str. 52.

peare», katerega imenuje v pismu na prijatelja Kuralta «vzvišene-
nega».⁸¹ Vrnivši se v Ljubljano postane tajnik škofa Herbersteina, 211,2
pozneje okrožni šolski nadzornik, izda na način dunajskega muz-
nega almanaha «Blumen aus Krain» (1781.). Povodom te zbirke
pravi sicer skromno, da si od tega «šopka cvetic» obeta edino to
srečo, da mu kaka deklica, neznana kakor on in nežna kakor on,
dá brati v svojih očeh: «Razumem vas»; a skoro postane pogum-
nejši in proglasi za cilj svoje knjižice namen, da bi zvezal «domo-
vino vseh krasnih stvari», Italijo, «z nemškim okusom in krasoto
Alp». — Igrivi dunajski rokoko raja po tej zbirki, v ozadju brné
glasovi meditativne in izumetničeno-zamišljene klasicistike. Prva
napoved etnografske romantike, vzeta iz Herderjevega huma-
nizma, se oglašja v tem, da je v zbirko zašla narodna pripoved
c Pegamu in Lambergarju, uklenjena v šepajoče Homerjeve
heksametre. A nad vsemi temi iz sodobnosti sosedov privzetimi
gesli zmagoslovi svobodnjaški, po življenju sezajoči klic, ponav-
ljajoč in vpoštevajoč klasicistični Horacijev vzklik: «Carpe diem!»
Članek o «prirodni filozofiji», opojno navdušen za prirodoslovje
in astronomijo, preveden iz angleščine, zaključuje nežnolično
zbirčico.

Po vzgledu svojega gospodarja in delodajavca, škofa Herber-
steina, postane tudi Linhart član ljubljanske prostozidarske lože,
navdušen za takrat moderne cilje tega društva, stremeče po svo-
bodi vere in mišljenja, po borbi s praznoverstvom in zaprtim
meništvom. Član te prostozidarske lože ni samo Linhart, ampak
večina takratnih prosvetlencev, med njimi tudi poznejši naš pes-
nik Vodnik sam. Obnovitev akademije «operosorum» navda Lin-
harta z najsmelejšimi upi. V tej družbi vidi vstajati slavo domo-
vine kot «oboževanja vredne boginje» od mrtvih. V že omenjenem
nemškem otvoritvenem govoru proslavlja obnovitev te učene
družbe kot «prehod iz teme na sijajni tir», kot «herkulični pre-
hod» in je ponosen na to, da se je s to družbo ponovila zveza,
«katere namen ni nič manjšega nego prosvetljenost naroda». A
družba, v katero je bil mladi prosvetljenec že vložil filozofsko-
politično razpravo «O Likurgovi zakonodaji», je že po drugi seji
zaspala. Takrat je Linharta doletela sreča, da je mogel prenesti

⁸¹ Prim. o tej tragediji sedaj dr. Kidričevo notico: «Primerek Linhartove Miss Jenny Love», ČJKZ, I., str. 213.

svoje upe in načrte v hišo barona Zoisa, o katerem piše istočasno sam, da mu «izkazuje čast svojega prijateljstva». Škof Herberstein začne l. 1783. bolehati in propadati dušno in telesno, vsled česar izgublja silo, da bi še nadalje vzdrževal okrog sebe strastne svobodomiselce, ki se je bil ž njimi obdal. Tekom svoje dolgotrajne bolezni se ta začetnik kranjskega janzenizma očitno korenito izpremeni. Linhart ga ob priliki imenuje v pismu na Kuralta «infuliranega noroglavca». In Kuralt sam, ta Linhartov prijatelj in somišljenik najbrž že iz zatiškega novicijata, je po podatkih Finkela, zgodovinarja Lvovske univerze, pozneje rad pravil svojim poljskim prijateljem in kolegom, med katere ga je bila zanesla usoda, da je on postal duhovnik na prizadevanje Herbersteina, ki ga je izpočetka napravil za svojega (dvornega) kaplana in ga v teh letih klonitve duhom odpustil iz službe zaradi pridige, v kateri je Kuralt kot navdušen prosvetljenec izvajal načela moralnosti samo iz človeške narave, ne pa iz razodetja. Kuralt, ki je imel, tako kakor nekateri drugi tedanji ljubljanski duhovniki in bogoslovni profesorji tudi v praktičnem življenju precej široko-
 209srčne pojme o morali, je odšel potem na Francosko, nato na Dunaj in dobil končno mesto na Lvovski univerzitetni biblioteki. Linhart pa je stopil v Ljubljani v državno službo, kjer je bil «angestellt, angefesselt, geschworen». Kljub uradni zaposlenosti ga je srce strastno vleklo na literarno poprišče. A značilno za Linhartovo
 211naziranje je to, da se ni po vzgledu laika Kumerdeja pridružil duhovnikom, prevajateljem Herbersteinovega prevoda slovenske biblije, o katerem piše Linhart Kuraltu, da kot človek sploh ne želi, da bi izšel v celoti, ker je mnenja, da «čitanje biblije človeka ne osreči». Pač pa izrečno pristavlja, da mu je kot Kranjcu in ljubitelju slovenščine ipak na tem ležeče, da ta prevod izide do konca. V tej poslednji opazki se že čuti na Linhartu vpliv onega Zoisa, pod katerim je po Prešernovih besedah «steze popustil nemškega Parnasa», direktiva onega barona, o katerem sporoča Linhart dne 26. maja 1784. Kuraltu, mudečemu se mimogrede na Dunaju pri tamkajšnjih prosvetljencih: «Jako prijetna so mi bila Vaša poročila o Denisu in Swietenu in Vaših upih na pomoč teh dveh mož, jako prijetno mi je bilo lepo jutro, ki ga razpenjate nad našo slovensko literaturo. Tako sem mislil jaz z mojimi pri-

jatelji vred, katerim sem čital Vaše pismo... Ne smem ravno imenovati moža, kateremu ste s tem povzročili izredno veselje. Poznate ga od strani velikodušnosti, kateri on ne jemlje plemenitosti z nobeno željo po zahvali, niti s težnjo, da bi bil imenovan.»⁸²

Odslej dalje je Linhart ves Zoisov, tako, da bi se mogel imenovati naravnost praktični vršitelj baronovih visokoumnih narodnoprosvetnih idej. L. 1785. je vlada nenadoma odpravila filozofsko fakulteto na ljubljanskem liceju. Povod za to odredbo je dal profesor metafizike na tem zavodu, neki Novak, najbrže rodom Čeh, ki je predaval, da človeška duša ni neumrjoča in izpoved nikakšna božja institucija.⁸³ Ob tej priliki piše Linhart Kuraltu: «Jaz nisem bil nikdar Novakov zaupnik, nikdar branitelj nesmrtnosti moje duše, nikdar prijatelj Novaku nasprotnne stranke — ampak meščan in človek sem — in zato me boli v moji ubogi duši, da bi se zaradi prepira kakih dveh nefilozofskih profesorjev filozofije nadopolni mladini vse dežele zaprl pot do filozofije. Vrhutega to niti niso bili naši rojaki, ampak tujci, ki so jedli naš kruh.»⁸⁴ To mesto dobro označuje Linharta, kakršen je bil postal pod Zoisovim vplivom. Prejšnji strastni svobodomislec in navdušeni občudovatelj prirodne filozofije se zdaj neče več vtikati v umovalne spore, ampak je ves in docela človek ter praktični meščan svojega naroda, čigar izobrazba mu je sedaj edina pri srcu. Dne 8. decembra 1786. vzklika v pismu na Kuralta: «Prijatelj! O, da bi tudi Vas imeli tu in da bi skupno delovala na vzgoji naroda! Kako krasne nade!»

*Linhart
1785. št. 9.*
Izobražencev je imela takratna Ljubljana dobršen krog. A moža, ki sta bila popolnoma dorastla duhu časa in nalogi narodnih prosvetiteljev v njem, sta bila pravzaprav samo Zois in Linhart. Stopila sta si bližje in postala nerazločljiva, razdelivši si vloge po svojih zmožnostih na ta način, da je deloval Zois kot bolj iniciativna⁸⁵ in manj produktivna moč, Linhart pa obratno. Ako je Zois poizkušal s slovenskimi kupleti za italijanske pevce, je postal Linhart naravnost ustanovitelj slovenskega gledališča, za katero je spretno priredil dve igri in ju tudi vprizoril. Zlasti

⁸² ZMS., XIV., str. 61.

⁸³ Vseučiliški zbornik, str. 14.

⁸⁴ ZMS., XIV., str. 69.

⁸⁵ «Baron Zois... vsa gibajoča in vplivajoča sila naših del», piše Linhart dne 18. febr. 1785 Kuraltu v Lvov.

pomenljiv je njegov «Matiček», znamenita komedija velike revolucije, Beaumarchaisov «Figaro», ki se je nekaj malega let po francoski premieri igral v Ljubljani: «nicht nur der Sprache nach ins krainische, sondern auch der Sache nach nach Krain übertragen, und namentlich letzteres sehr glücklich», sodi prav dobro Čop. (ZMS., I., str. 101.) Z verzi se prejšnji nemški pesnik sedaj v dobi slovenskega prosvetnega dela ni več ukvarjal, pač pa je skupno s Zoisom posvečeval otrokom Vodnikove Muze skrbno pažnjo, in Zois ni pozabljal, vračajoč Vodniku v kritiko doposlane pesmi, pristaviti svojemu odgovoru: «Moja in prijatelja Linharta kritika». Dočim je Linhart na Dunaju pod Sonnenfelsom gojil juristično-politične vede, se je v Ljubljani v zmislu Zoisovih naučnih nagnjenj poprijel domače zgodovine, torej humanistične vede. V svoji «Zgodovini Kranjske», izšli l. 1788./89. v dveh zvezkih, se nam kaže predvsem kot prosvetljen preiskovavec in po resnici stremeč zgodovinar, ki izkuša s kritičnim nožem prodreti do čistih virov. Isto kritično stališče zavzema nasproti možem, ki so se pred njim bavili z istim predmetom, «zaradi njih nagnjenja do čudežnosti», kar mu je istovetno s «pretirano versko vnemo».⁸⁶ Za vzornika v zgodovinski stroki ima Antona v Gorlicah in Schlözerja; zlasti poslednjega rad in pogosto citira. Zgodovinske periode opira «na deželo samo», na «narode», ki so stanovali v nji, ne pa na «zgodovino cesarjev, tudi ne na vero». Besedo «revolucija» ljubi in označuje ž njo slednji svobodnejši in povečani pokret duha. Govoreč o pohodu Marka Avrela v deželo Markomanov se mimogrede navdušuje za njegovo «vzvišeno filozofijo» in govori o «plemeniti trpeči duši» njegovi. Kar se tiče narodne in slovanske zavesti, sta ga Herder in Schlözer navdala s ponosom in navdušenjem za veličje Slovanov: «Da noben narod ne zasluži pozornosti zgodovinarja, filozofa in državnika v toliki meri, kakor Slovani, o tem je učeni svet že ene misli», se glase njegove besede. A sklep njegovih razmišljanj je tak, da «če bi se državna veda naučila, s pravim imenom imenovati vsoto združenih sil, na katere se opira država, po največji enorodni sili, bi se morala Avstrija prav tako kakor Rusija imenovati slovanska država». Ta slovanski kredo Zoisovega kroga čitamo tudi v delih etnografa in prirodozlovca Hacqueta, ob tem času profesorja ana-

⁸⁶ Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven, Laibach 1788—1789. Predgovor k I. delu.

tomije in kirurgije v Ljubljani, pozneje ga srečujemo kot stalen refren v Kopitarjevih spisih in pismih. V predgovoru II. dela svoje zgodovine Linhart z obžalovanjem premišljuje o Slovanih, «kaj pomenijo za Avstrijo in kaj bi lahko pomenili». Njegovo kritičnost označuje to, da obžaluje, da je v veliki slovar ruske akademije (Petrograd 1786) zašel kot slovanski jezik tudi «ilirski, dočim se pojavlja pravi ilirski, ki ni slovanski, potem tudi pod imenom albanski».

(Dalje prihodnjič.)

PASTUŠKIN:

LJUBOSUMNA.

A njej uhaja vzdih na vzdih,
v uho potajno mi šepče:
«V poljubih teh razpaljenih
je ni, je ni — najvišje sreče.

Težak mi sum ne da miru,
da ti le ude moje ceniš;
za to, kar tli v očeh mi tu,
za dušico se malo meniš.

Ko ti tako drhtim v rokáh
od vneme tvoje vsa brezumna,
me lastne je lepote strah
in vsa sem nanjo ljubosumna.»

Pobijam sum: «Kaj le v očeh
vsa tvoja dušica je skrita?
Iz vseh prebelih udov teh
le dušica se tvoja svita.

Naj šine v ta, naj v oni kot,
nikjer ne more mi uteči,
s poljubi srebam jo povsod,
v poljube znam jo vso nastreči.»

In više slast zaplapola,
zdaj ni več samo nebotična,
skoz nebes šviga do Boga
in je vse več kot le pravična.

Sledu več ljubosumja ni,
v molitev združena sva eno:
«Zahvaljen, Oče, da ljudi
si ustvaril nas moža in ženo!»

IVAN ZOREC:

NJENA POT.

(IZ ZBIRKE „POMENKI“) (Dalje.)

5.

Tisti večer sta bila Marija in Francè komaj še ušla silni nevihti, ki je divje zaplesala po morju.

Francè je bil preveč razburjen, da bi bil bežal domu, kjer bi bil morda izlival v jokave pesmi vso še sladkogrenko bol, ki ga je z dramečim se spoznanjem zmerom bolj skrbela v skoraj že streznenem srcu. Zavil se je v široki plašč in je hitel na obrežje.

Strašni oblaki, zgrinjajoči se v težke in temne grozote, so prepregali nizko nebo; med njimi in kipečim morjem so se drveli in se pretepali strahoviti vetrovi, v bobnečem gromu so rezko švigali treski iz velike črne zavese, ki je preteče visela nad razdivjano vsemogočnostjo... Grozen in strašen je stok in jok togotnega morja, ki ga biča in davi vihar in razburja njegove skrivnosti polne globine. —

Iz dolgih ulic bogatega tržaškega mesta so mežikale goste luči, njih blede odsev se je razlival iz ulic na dolge pomole in se igral z valovi.

Francè ni videl, kako čudovito se je lomila srebrna svetloba v šumečih vodnih penah. Gledal je trebušasto ladjo, nemirno se trgajočo z debelih verig, ki so jo priklepale ob dolgi pomol. Ravno kar je zamolklo in hripavo zahropela sirena. Mišičasti mornarji so potegnili težke železne mačke in so začeli odpenjati mogočne verige. S poveljniškega mosta so ostro in na kratko odmevala kapitanova povelja, da so mornarji še hitreje tekali in še krepkeje preklinjali.

Visoko vrh jambora se je svetlikala lučka, majhna kakor kresnica, in je pogumno gledala v temno daljo.

Še poslednjikrat je odločno in odrezano zahropela sirena. Trudno, nerodno se je stresla ladja, stroji so zahrumeli, vijak je razpenil morje ob krmilu — in ladja je silno in brez strahu zaplavala v divjo noč.

Sanjavi Francè je topo gledal za njo. Njegove oči niso mogle spustiti svetle kresnice, ki se mu je zdela kakor tistim trem modrim zvezda vodnica. Kajti vse njegove malodušne in zbegane misli, ki so zmerom višje in višje vstajale v njem, so bežale v vihar in so se borile, borile. Ampak kar mu je vrelo v možganih in v predovzetnem srcu, ni še mogel opredeliti po neizogibni resnici in nujni potrebi. Ali neka čudna in neznana odločnost in krepka moška volja sta ga začeli prevzemati, čim dalje je gledal bučečo viхро in plešoč i piš za ubeglo kresnico. —

In čim huje so se borile njegove razbičane misli, tem večja in samozavestnejša je postajala njegova predramljena moč.

O, ni maral zaspanega, mirnega morja, ki se mu ni zdelo več silno in veličastno, moško in strašno. Vsaka moč je najlepša, ko postane tako strašna, da človeka obliva zona! Da, kdor ima moč in pogum, mu ne pristoj a palmova vejica, kajti pretežka je njegova roka in pretrda, da je ne bi izgubila. Korenjak ima, če si je svest svoje moči, prste skrčene v silno pest, kite napete, čeprav še počiva lak et na hrbtu. Sicer je smešen slabič kljub svoji moči. —

Francè se je še tesneje z avil v svoj široki plašč; kajti naenkrat so zapihali zdravi severni vetrovi in so pregnali zavratne južne sape. Oblaki so se razmeknili, da so pomežiknile vesele zvezde. V srebrnem sijaju zmagoslavne lune se je umivala in nečimerno ogledovala v svojem prelepem ogledalu vsa prelestna tržaška okolica z bajnomičnimi dvorci, posejanimi sredi sočnih vinogradov in sivih oljčnih gajev.

Strmel je ob vitkem stebru in je željno pil to bajno čudokrasje čarobne noči. Domišljija se mu je predramila in široko zakrilila v srečno deželo bdečih sanj.

Kako krasna si, zaželjena Adrija, koprnenj polna in otožnih sanj in spominov, — kakor ogromna solza božje ginjenosti se zdiš, poezije polno morje širno! Kdo bi te pozabil, bolečina naša, ki si nam, kakor zdravje bolniku! —

Morje je zdihovalo in globoko dihala; široke prsi so se mu dvigale in v ljubezni drhte le k svoji ble di ljubici na visokem, čistem nebu. Sramežljivo, preteče in vabeče se je razodevalo. — Skrivnostne prikazni prozornih senc so se zganile na mirnih valovih in so se potuhnile v bajna in neznana bitja.

Morske deklice od daleč, daleč nekje so poskočile, da so se pokazala okrogla ramena, kakor pene prebele roke, stršeče zakipele oble deviške grudi; — in valovi so zanoreli v bujni ljubezni,

s šumečimi penami so oblivali veselim ljubicam bele vitke vratove, poljubljali so njihova visoka nedra in so se vsi nori in ljubezni pijani spuščali k ljubici drugi, tretji, brezštevilni ... Kraljica morja, smejoča se luna, jim je pošiljala po gostih in polnih pramenih srebrnih trakov, ki so si jih lovili in jih vezali v težke toke curlajočih se las v njihovem naročju od blaženstva in razigranosti zvižajočih se ljubic ... In prešerne morske deklice so zvonko zapele mehko pesem, ki bolešno in ljubeče odmeva v čutečem srcu, iz brezdanjih in neskončnih dalj je zvalila omamna melodija, ki ne utihne več onemu, ki jo je zaslišal s koprnečim hrepenenjem v svojem težkem pričakovanju ... Vse razigrane so še slajše zapele, da so znova planili valovi. Bele ljubice pa se niso dale, ampak si je vsaka skočno sama osvojila svojega in ga je kljubovalno zajahala. Ko so se naveličale vesele dirke v neskončno, megleno daljo, so se jadrno zapodile, vse umite in zapeljive in oblite z bogato srebrno lepoto, na posete v kristalne dvore svojega mogočnega, na zibajoči se postelji s trozobim žezlom v naročju dremajočega tasta. —

Francè je globoko vzdihnil, pomencal si je oči kakor po dolgem spanju in je počasi šel proti domu. V tihi sobici si je zaril prste v kodrave lase in na jok mu je šlo. Željno je naposled popadel pero, in pred njim je nastajala veličastna pesem, odrekajoča se vsemu, kar je bilo globoko segalo v njegovo mehko in predovzetno srce ...

Napisal jo je s svojo gorko srčno krvjo.

6.

Iz Francetove ljubezni je Marija oni večer zajela toliko moči in odpora, da se je poslej prav lahko otepala vihnega in smelega Emila. Ko je mladi lahkoživec spoznal, da so se iztekale sladke urice njune skrivane ljubezni, se je naposled prisiljeno ponosno nasmehnil:

«Pa nič! Ko se premisliš, pa povej!»

Mislila je na Franceta in je plavala v široki sreči in velikem ponosu. Kajti v nekoliko nenavadnem dvoboju je bila zmagovavka ona sama; in ni on nje, — ona je njega osvojila. Na to sijajno zmago je bila ponosna še posebno zato, ker je bila s trepetajočo radostjo videla, da še ni imela prednice. V svoji samičji nečimernosti se ni mogla domisliti, da bi se utegnil tudi Francè ukvarjati

s podobnimi mislimi. A če jo je že hotela skrivna misel poščegetati v rahlem spominu, se je naglo pomirila v tistem upanju, da dobrega Franceta in njegove okorne neizkušnosti taki pomisleki gotovo ne dosežajo, ker v njegovem srcu previsoko in preglasno odmeva velika pesem uresničene ljubezni.

Ali zmota in slepota ženske nečimernosti in površnosti sta varali ubogo Marijo, dokler ni kar naenkrat opazila, kako popolnoma drugačno postaja Francetovo vedenje. To spoznanje jo je osupnilo tem bolj, ker se je bila že res privadila mehki in topli misli, da je njena ženskost vzvišeno ozadje, svetel in blesteč vzor vsem kipečim in pod oblake drhtečim njegovim spominom. Verjela je, da je ona njegovo oživljajoče solnce, ona, kakršna je, njegova edina in najlepša sreča, brez katere bi ne bil srečen pesnik in brez katere bi ne hotel in ne mogel živeti. In vendar se ji je začelo zdeti kmalu po onem zmagoslavnem večeru, da se njena nepremišljena zmaga spreminja v popolen poraz.

Izprva se je hotela boriti za zmago in kljubovati s hladnostjo in brezbriznostjo. A le prehitro se je prepričala, da bi se s takimi nagajivostmi smešila in brez potrebe poniževala, ker je iz Francetovih oči sijalo preveč začudenja, dvomov in prašanj. Najbolj pa se je bala, ko je čutila, da jo premaguje tiha otožnost, ki se razliva po njegovem resnem licu.

Še hujše pa jo je skrbela jasna zavest, da se ji plahi ljubček umika, in da ga mora sama iskati, kakorkoli se upira temu njena ženska objestnost. O, če bi ne bila njena ljubezen tako velika, bi se bila prešerno zasmejala in bi se morda bila spet vrgla v radostno naročje živahnega Emila.

Kaj pa, če bi ji odkimal tudi Emil, ki mu je tako prevzetno obrnila hrbet? Ali ne bi bilo njeno ponižanje še večje?

«Francè, ljubček, moj si in moj moraš ostati!» je ihtela sredi noči v osolzene blazine in je zmerom razločnejše čutila, kako lahkomišno je bila razmetala nenadomestljivo bogastvo svojega čistega srca že kmalu po svojem dohodu v sijajni Trst.

Ali ni tudi napravila velike napake, ko si je viharo vzela Franceta?

V oni znameniti noči, ko se je Francetovo srce teplo s trpkim spoznanjem in ponižujočim studom, ter je razsajal strašanski vihar v njegovi začudení, prestrašeni duši in zunaj na širokem, besnem morju, je njegova prva ljubezen žalostno nagnila svojo s trnjem smrtnega greha ovenčano glavo in je v bolečinah umrla za vselej.

Kajti bila je kakor v podzemski kleti gojena rastlina, ki v hrepenjenju po odrešilnem solncu zлива svoje življenjske sokove v vitko, nakvišku se spenjajoče stebelce, da bi s svojim še neoplojenim cvetnim vencem čimprej dosegla blagoslavlajoče solnčne žarke v visoki lini, in ki se je v preranem jutru dotipala do zaželjene svetlobe, hlepeče vsrknila v svoje prenežne celice morečo slano in v strahu umrla, preden jo je našel mehak žarek toplega solнца ... Da, oni vihar ni večer mu je dal in vsilil, česar res ni iskal in si sam nikdar ne bi bil upal vzeti, in mu je vzel vse, o čemer je z vriskajočim srcem mislil, da so mu bila podarila dobrotna nebesa sama. In zdaj ga je bilo nepričakovanega daru sram in strah prevelike izgube ... Bilo mu je, kakor bi mu bila padla mrena z oči, da je naenkrat videl grdo resnico, ki je v svoji okorni neizkušnosti ni slutil nikoli. V tej silni zavesti mu je bilo hudo in težko, da bi se bil rad skril na konec sveta z vsem studom vred in veliko jezo, ki mu je zasmehujoče segala v drhteče srce.

Ampak ob grobu te prerano umrle ljubezni ga je ustavila preudarjajoča misel:

«O, sanjač, zanikrni in neizkušeni, kdo ti daje pravico, da bi metal kamenje v dekle, ki ti je radostno in preradodarno dalo, kar je imelo? Če ti je v prebujeni samoljubni sebičnosti in sli žal, da nisi dobil več — kdo je kriv? Morda lepo dekle, ki bega s svojo blestečo lepoto in žensko slabostjo kakor obstreljena zver pred tolikimi režečimi psi? Ali nisi marveč kriv ti sam, ki si v svoji strahopetni boječnosti plaho in nemoško omahoval in omedleval? Kaj bi se bila kdaj metala za teboj, če bi bila imela še vse svoje bogastvo? Ako bi bila tvoja ljubezni zadosti nesamoljubna in čista do tistega skritega kotička v tvojem srcu, kjer se še hinavsko skriva moška zver, bi ji bil lahko blag rešenik. Ali ti si mislil nase, zmerom samo nase!»

Francè si je brisal pot s čela. Vstajajoči očitki so se grmadili, da bi bil skoraj stekel pred Marijo in jo na kolenih prosil odpušcanja, če bi se ne bila odločno oglasila čut in ponos moške časti.

«O, vseh devet večnih Muz — saj nisem hotel ničesar tega, kar se je zgodilo! Samo čist in blag genij naj bi mi bila —!»

«I, seveda!» se mu je rogala ostra misel. «V oltarju svojega narejenega svetožalja in cmeravega malodušja naj bi se bila kremžila in kisala, da bi bila jalov malik v živem življenju, ki ga ti nisi znal živeti po pameti in resnici! Ali nisi vedel, da je ženski pravo življenje — ljubezni? To je tudi edino, kar ima in rada pokloni

in z vsem srcem dá onemu, ki je tega vreden. In njeno najostrejšo orožje, ki seka skeleče rane, je ta njen dar, pa' naj je darovan tako ali tako. Če te je razočaral, si sam kriv, ker si pozabil, da je ljubezen prav za prav samo kratko premirje v srditem boju med nasilnim samcem in zvito samico ... Najboljša žena pa moža vsaj sedemkrat na dan goljufa —.»

«In vendar —! Vsaj razodela naj bi mi bila, da ne bi bil iskal in blodil v zmoti!»

«O, pesnik v nadzemskih višavah, kaj se še ne vrneš na trdna zemeljska tla? — Torej odpela in slekla naj bi se bila pred tvojo samoljubno sebičnostjo in si skesano potresla pepela na svojo grešno glavo? Katêra ženska bi storila to in priznala brez nujne potrebe svoje skeleče in nezaceljive rane iz prestanega boja z nečezirnim in divjim moškim?»

S takimi trpkimi mislimi je obupno ubijal še zadnje medle iskrice spomina na lepo Marijo, ker ji ni mogel odpustiti, da ga je prevarala v njegovi lepi veri.

(Dalje prihodnjič.)

FRANJO ROŠ:

BESEDA.

Pred okenci solnce še boža brajde rahlo
s poslednjim zlatom, ki skoro bo v mrak usahlo.
Sedimo v izbi. Pred mamico skrivaš lice,
bojiš se razodetja sladke resnice,
vse skrite v tvoje mladosti solnčno zatišje.
Gostejše so sence v izbi, tišje in višje
in v brajdah je mrak, zasenčil nam je lica.
Že vino pretežko je, lahka je govorica
in jasna beseda. Kozarci pojo, kot še niso
in tebi vzblestele v sijaju vročem oči so.

N. J. J. jasno!

Dr. FRANCE GORŠIČ:

KEBER CONTRA MAZOVEC IN JANČIGAJ (1880—1881). (Konec.)

(Iz borbe za naš jezik.)

Neposredni povod vsemu temu gibanju je bila kamniška posestna pravda Petra Kebra iz Domžal, ki ga je zastopal dr. J. Pirnat, proti Jožefu Mazovcu in Andreju Jančigaju iz Domžal, označba spisa III 501/1880. V tem postopanju je sodnik Nabernik izdal končni odlok dne 1. oktobra 1880, št. 6854, v slovenskem jeziku, toda graško višje deželno sodišče je ta odlok z odlokom z dne 22. decembra 1880, št. 13.364, razveljavilo z nalogom, da naj okrajno sodišče kamniško slovenske odpravke prvega odloka strankam odvzame, nato odlok izgotovi v nemščini, ga nemškega strankam dostavi ter potem dalje po zakonu uraduje. Ti kosi se nam v spisu niso ohranili. Škartiran je tudi revizijski rekurz, ki ga je za tožnika Petra Kebra vložil dr. Pirnat. Kakor se dá posneti iz razlogov vrhovnega sodišča in po vsi priliki je bil pač sličen revizijskemu rekurzu, katerega je proti graški odločbi vložil ljubljanski odvetnik dr. Alfonz Mosché kot zastopnik toženca Andreja Jančigaja.

Poglavitna vsebina nemškega Moschétovega revizijskega rekurza je naslednja: Visoko deželno sodišče graško se je ne zaradi rekurza, ki sem ga vložil, ampak o priliki rekurza odločilo, da ometani odlok razveljavi. S tem bi bil popolnoma zadovoljen, ker je bil namen mojega rekurza prav ta, da se odlok razveljavi. Toda določeno je še tudi, da se morajo slovenski odpravki odloka strankam odvzeti itd. S tem pa nisem zadovoljen. Enako tudi ne s tem, da se o mojih nadaljnjih zahtevah niso nobeni ukrepi sklenili. Moje pravice so prizadete. Sedaj pač ni razsojeno, kdo ima prav, marveč ukrenili ste zgolj, da je slovenska oblika odloka razveljavljena in da se mora odlok v nemško obliko upostaviti. Kar se tiče rešitve pravde — samo v ta namen sem se zatekel k sodnim oblastvom — sem sedaj tam, kjer sem bil poprej, le še slabše se mi godi, ker se mi bo še enkrat pritožiti zoper tisti novi odlok, ki bo le nemška prestava

slovenskega odloka. Plačal bom zopet kolke in odvetnika, seveda pa doživim pri tem to posebnost, da bom smel dvakrat proti istemu odloku rekurirati. Te posledice bo imela odločba višjega sodišča. Zato sem pač dolžan preiskovati, ali je odločba zakonita. Slovenska oblika rešitve je, ki jo nadsodišče graja. Nočem najprej preiskovati, je-li bil prvi sodnik zakonito upravičen, poslužiti se te oblike, ampak samo to hočem objasniti, ali se je višje sodišče oprlo na zakonit temelj, ko je tak ukrep sklepalo. Visoki drugi sodnik je končni odlok razveljavil »vsled rekurza drugotoženca« (tako pravi v obvestilu), t. j. ker sem rekurz vložil, torej v pravnem postopanju. Ta ukrep je tedaj sodniška funkcija, ne notranjesoden upravni akt, ki bi ga zanj človek na prvi pogled imel. O meritorični rešitvi pravde ni nobene besede, le prvemu sodniku je zaukazano, kaj mu je storiti. Kaže se torej, da je vzrok tega sodniškega sklepa v taki hibi oblike, kakršna navadno povzroča ničnost. Toda zaman iščeš pri ničnostnih razlogih našega sodnega reda tega razloga, da se odpravek sklepa ne sme izdati v jeziku, kateri je v deželi navaden, in zato smem a contrario sklepati, da taka jezikovna raba ni tak oblični pogrešek, da bi smelo višje sodišče kar v nemar deti škodo zasebnih interesov, otresti se funkcije, v kateri je poklicano na pomoč, pa zgolj popraviti neko obliko, ki baje ni zakonita. Ko reč samo s stališča sodnega reda motrim, moram odloku odreči vso zakonitost zavoljo tega, ker je sodni odlok brez ničnostnega razloga kasiran in ker ste se v sodnem odloku meritorični rešitvi ognili brez zakonitega razloga. — Ko sem to prašanje rešil, mi je govoriti o tem, ali ima prvi sodnik sploh kaj zakonite zaslombe, da je končni odlok slovensko izgotovil. Menim — da! Ne postavim se tukaj na državnopravno stališče, ki bi mi ga nudil § 19. drž. osn. zak., ampak vztrajam kar pri sodnem redu in pri ostalih naredbah, ki so v tej reči izdane, in že tako popolnoma uspem. Najprej poudarim, da je državna obstojna pravica slovenščine priznana, saj govori po slovensko s Slovenci sam zakonodavec v državnem zakoniku. Nihče tudi ne bo prerekal ali dvomil, da je slovenščina na Kranjskem, »v deželi navaden jezik«. Jaz in moj nasprotnik ne moreva občevati v nobenem drugem jeziku ko v slovenskem — ker nobenega drugega jezika ne znava. Obči sodni red ima v § 13. določbo, ki ustreza mojemu naziranju. Sodni red tudi ni prepovedal rabe slovenščine pri sodnih reševanjih, in če sodim po duhu, ki je v njem, moram celo misliti, da pospešuje to reč,

— zakaj zakonodavcu je bilo očitno na tem, da stranke sodnika razumejo; da sme sodnik s strankami govoriti v njihovem jeziku pismeno in ustno, to moreš pač sklepati po tendenci sodnega reda, ki olajšuje stik sodnika in strank, pa tudi po tem, da je sodni red brez vsakršne trdote, ki bi bila proti temu načelu pravice in pravičnosti. Sklicujem se še na ministrski odlok z dne 15. sušca 1862, št. 865, na katerega se tudi višje sodišče sklicuje. Ni ga odloka, milejšega in bolj spravljivega, od tega odloka polupretekla doba 20 let, ki bi dejanske razmere popolnoma priznaval in upravičena prizadevanja slovanskega prebivavstva — tako se izraža: — usliševal. Čuditi se moram le, da navaja višje sodišče to duhovito in pravično listino, da bi utemeljilo svoj ukrep, — ki je naravnost proti tej naredbi! Saj pravi le-ta v točki 3.: «Paziti je, da obravnavajo pri kazenskih in končnih obravnavah z obdolženci, ki govore samo kak slovanski jezik, samo sodniki, državni pravdniki in odvetniki, ki znajo slovanski jezik, da torej obravnavajo v slovanskem jeziku in da v istem jeziku razglašajo sodbe in če mogoče tudi njih razloge.» V točki 4. določa: «V omenjenih delih dežel naj sodišča slovanske vloge sprejemajo in naj jih kolikor je mogoče v slovanskem jeziku rešene slovanskim strankam izdajajo». Po tej ministrski naredbi naj bi se bila rešitev slovensko izdala, saj je bila tožba slovenska in po slovensko so bile zaslisane priče, — in prvi sodnik ni bil le upravičen tako ravnati, marveč po tej naredbi je bil celo dolžan tako storiti. Ministrsko naredbo so izdali domnevajoč, «da vsi uradniki in odvetniki tega okoliša niso popolnoma večči slovanskega kot pisnega jezika». Druga ministrska naredba, ki se v odloku navaja, naredba z dne 5. septembra 1867, št. 8036 in 9396, pa ugotavlja v obvestilu višjega deželnega sodišča z dne 12. septembra 1867, št. 2996, da se je justično ministrstvo uverilo, «da je največje število sodniških in pisarničnih uradnikov pa notarjev v zadostni meri v besedi in pisavi večjih slovenskega deželnega jezika»; zato odreja potem, «da torej ni zadržka, pri sodnih zborih, državnih pravdništvih in okrajnih sodiščih na Kranjskem odslej vedno slovenske zapisnike delati, kadar so stranke zgolj slovenščine večše, ker je to dobro in koristno za pravosodje in ker isto po pravici žele i slovenske stranke, deželni in državni poslanci ter sam deželni zbor vojvodine Kranjske», in pa: «da se nadeja, da se bodo tej naredbi točno pokorili, da bo višje sodišče rabo točno nad-

zorovalo, ter da se tako preprečijo nadaljnje pritožbe». Prvi sodnik bi bil moral zakon in natančne strogo zaukazane naredbe prekršiti, ako bi bil drugače ravnal, nego je storil. Zakoni in naredbe so zato, da jih uporabljamo in ubogamo. Sodnik je zaščitnik; ker se zaščite nadeja, se grajan zaupno sklicuje na zakon in se zateka k sodniku, da bi sodnik zakon neuklonljivo in neodmično uveljavil. To utrjuje pravno zavest in močno dviga čustvo varnosti. Gorje, če ne bi bilo tako! Ukrep visokega višjega sodišča je v vsakem oziru protizakonit, nedostaja mu niti nujnega eksistenčnega temelja, odlok ničevu okvarja zasebne interese. Zato vlagam po svojem zastopniku prošnjo: Visoko vrhovno sodišče izvoli rekurirani odlok visokega višjega deželnega sodišča razveljaviti, rečemu sodišču naročiti, naj meritorično reši moj rekurz, in njemu naprtiti povzročene rekurzne stroške, ki jih zdolaj zabeležim.

V Ljubljani, dne 11. januarja 1881.

Andrej Jančigaj.

Rešitev Moschétovega rekurza se glasi: «Dieser rechtzeitig eingebrachte Revisionsrekurs wird angenommen und wird derselbe mit den Prozessakten dem hohen k. k. Oberlandesgerichte in Graz vorgelegt. Wovon die Partheien über Rubriken verständigt werden. K. k. Bezirksgericht Stein, am 31. Jänner 1881. *Schneditz, m. p.*» Na spredni strani je zaznamek: «Wegen Nichtbeibringung zweier Rubriken notationiert.» Slab omen!

Nemško višje sodišče da naj bi slovenski stranki poplačalo stroške zastopnika? Dr. Mosché pač ni pričakoval, da do te zahteve prodre. Gotovo je hotel le okrcati «pravične» višje sodnike, ki jim je bila nacijsionalnost vse, pravica nič. Časovno se ta revizijski rekurz zлага s pripravami za prvi letnik Slovenskega Pravnika. Gotovo je, da je baš slučaj Keber contra Mazovec in Jančigaj odločilno vplival na Moschéta in njegov krog, da je napovedal ofenzivo Gradcu in jo podkrepil z izdajanjem pravniškega lista. V rekurzu je Mosché povedal vse, točno in jasno. Listina velikega pomena je ta rekurz za pravnika, ki bo pisal zgodovino borbe za naš sodni jezik. Neizprosna logika in lepa sestava seve nista zalegli nič, kakor že vemo. Graško višje sodišče (podpisan je Waser) obvešča dne 2. marca 1881, št. 3005, okrajno sodišče kamniško, da je vrhovno sodišče z odlokom od 16. februarja 1881, št. 1697, odločilo takole: «Ueber die Rekurse beider Streittheile in der in possessorio summarissimo verhandelten Rechtssache des Peter Keber durch Dr. Pirnat, Kläger, gegen Josef Mazovec und Andráas Jančigaj,

Beklagte, wegen Besitzstörung, in welcher das Bezirksgericht Stein den Erkenntnisbescheid vom 1. Oktober 1880, Z. 6854, den Partheien in slovenischer Sprache hinausgab, und das Oberlandesgericht mit Verordnung vom 22. Dezember 1880, Z. 13.364, diesen Erkenntnisbescheid behoben und dem Bezirksgerichte aufgetragen hat, die in slovenischer Sprache ausgefertigten Parien desselben von den Partheien abzuverlangen, den Erkenntnisbescheid in der deutschen Sprache auszufertigen, den Partheien zuzustellen und das weitere gesetzliche Amt zu handeln, hat der k. k. oberste Gerichtshof in Erwägung, dass der regelmässige und unbehinderte Gang der Rechtspflege im höchsten Grade gefährdet erscheint, wenn er der Willkür der Partheien, ihrer Vertreter und der Gerichte überlassen bliebe, in den gerichtlichen Eingaben und Erledigungen nach Belieben der einen oder anderen Sprache sich zu bedienen, in Erwägung, dass es Pflicht der Obergerichte ist, im Sinne des § 90 der Amtsinstruktion von Amtswegen darüber zu wachen, dass die gesetzlichen Bestimmungen betreffend die bei Gericht zu gebrauchende Sprache genauestens befolgt werden; in Erwägung, dass bei Entscheidung der Frage, in welcher Sprache die gerichtlichen Eingaben und Erledigungen im streitigen Verfahren zu verfassen sind, für die Gerichte nur die Vorschriften der Gerichtsordnung und die allenfalls später mit Gesetzeskraft erlassenen Verordnungen massgebend sein können; in Erwägung, dass zufolge der Bestimmung des § 13 a. G. O. beide Theile sowohl als ihre Rechtsfreunde in ihren Reden die landesübliche Sprache zu gebrauchen haben, in welcher selbstverständlich auch die richterlichen Erledigungen zu erlassen sind; in Erwägung, dass im Herzogthume Krain seit Einführung der a. G. O. die deutsche Sprache ausschliesslich die bei Gericht landesübliche Sprache war, in welcher der Vorschrift des obzitierten § 13 gemäss alle gerichtlichen Eingaben verfasst sein mussten und in welcher alle richterlichen Erledigungen erflossen; — in Erwägung, dass dieser im Gesetze und den tatsächlichen Verhältnissen begründete Gebrauch der deutschen Sprache als ausschliesslich landesüblichen Gerichtssprache in Krain weder durch ein Gesetz, noch durch eine mit Gesetzeskraft erlassene Verordnung eine Abänderung oder Einschränkung erlitten hat; in Erwägung, dass die Justizministerial-Erlässe vom 15. März 1862, Z. 865, und 5. September 1867, Z. 8636 und 9396, eine Abänderung der Vorschrift des § 13 a. G. O. und des darauf begründeten gesetzlichen Zustandes weder bezweckten

noch bezwecken konnten, während die Absicht derselben nur dahin ging, im inneren Amtsverkehre der Gerichtsbehörden mit nur der slovenischen Sprache kundigen Partheien für letztere Erleichterungen eintreten zu lassen; in Erwägung, dass dem Gesagten zufolge der in slovenischer Sprache verfasste Erkenntnisbescheid des Bezirksgerichtes Stein vom 1. Oktober 1880, Z. 6854, in formeller Beziehung mit einer von Amtswegen zu berücksichtigenden Nullität behaftet war, weshalb das Oberlandesgericht mit Recht denselben behoben und dem Bezirksgerichte Stein aufgetragen hat, ihn in der landesüblichen deutschen Gerichtssprache hinauszugeben; — die Revisionsrekurse des Peter Keber und Andreas Jančigaj, die deren Kosten selbst zu tragen haben, zurückgewiesen und die oberlandesgerichtliche Verordnung vom 22. Dezember 1880, Z. 13.364, zu bestätigen befunden.»

To »razsodbo« sem priobčil v nemškem besedilu iz več razlogov. Avtentični tekst take stvari je važen ad perpetuam rei memoriam. Ako bi ga bil poslovenil, ali bi mi kdo verjel, da ga nisem zavrnil in zveržil? Ali se da sploh posloveniti taka klasična perijoda blažene uradne nemščine? Ne, tega slogoslovnega viška ne dosežemo nikdar, ta neenakocenost in vzvišenost »gosposkega« jezika nad našim jezikom naj ostane na veke! Potem pa to stvarno umetničenje! Po sodnem redu naj govore stranke in odvetniki »deželnonavadni jezik« in sodnik naj kajpada sodi v istem »deželnonavadnem jeziku«, toda — na Kranjskem je pri sodiščih deželnonavadni jezik zgolj nemščina! Ministri in krona so obračali, z nemštvom prešinjeni višji in vrhovni sodniki so obrnili. Izum »deželnonavadnega sodnega jezika« pa razloček tega od tistega navadnega »deželnonavadnega jezika«, ki zanj ministrske naredbe veljajo, ta do vrha dognani sofizem je bil tistikrat tisti umetni zapahek, s katerim so za nekoliko časa slovenščini vrata zapahnili, da bi ne mogla v urad sodnikov in potem v druge urade. Slične plodke so rodile zadrege poznejših let, ko so razločevali: notranji pa zunanji jezik, od stranke podpisani zaznamek pa od nje nepodpisani uradni zaznamek in še druge take premetenosti. Sodniki so rešni pas metali nemškemu centralizmu, ko je začel gagati.

Slovenski odvetniki kranjski so poslali Pražáku spomenico zoper sodbo vrhovnega sodišča. Poslanci so grozili z opozicijo. »Pražák je na Schneidovo interpelacijo odgovoril, kakor je mogel. Naročil bo sodnijam, naj se ravna po ministrskih odlokih. Naše

jezikovno prašanje bo treba zakonito uravnavati. A za narodnostne zakone se bo težko dobila večina, ker so na Češkem in v Galiciji drugačne razmere. Vladno večino bi mogli Slovenci s svojim izstopom res da podreti. A kaj pride potem? Zato je boljše čakati.»¹ Pražák je rešil besedo z jezikovnim razpisom z dne 18. aprila 1882, št. 2513, «s katerim je na mah pregal vse strahove in temelj položil bodočemu slovenskemu uradovanju».²

Od sušca meseca I. 1881. Ivan Nabernik ni več slovensko sodil, ker je spoznal, da se via facti dobri stvari ne da več koristiti in da bi brez potrebe zgolj sebe ogrozil, ako bi se še dalje zoperstavljal. Namen je bil dosežen. Pravda Keber contra Mazovec in Jančigaj je postala političen dogodek prvega reda, osredotočila je vse sile naroda na to točko napada in izvojevala je jezikovno zmago. Ko je prišla zmaga, je bil Nabernik že okrajni sodnik v Litiji. Nikar ne pozabimo imena tega prvega borivca za pravice našega jezika, zakaj odločno je pokazal pot v časih, ko so vsi nemški in narodno indiferentni sodniki slovenščino zatirali in ko se večina slovenskih sodnikov še žugniti ni upala.

Gori opisana pravda razgrinja pred nami pač ne samo navidezen, ampak pravno in narodno-dušeslovno kaj pomemben spor nekdanje naše državne oblasti z državnim narodom kot predstavnikom iste oblasti. Klasičen primer je, ki kar vabi pravne psihologe in državnopravne dogmatike, da bi šli razmišljati o problemih, ali je državam privoljevanje enotno in ali jim pristoji najvišja stopnja juridične enotnosti, pravna osebnost. Za primer gre, ko so sodniki utrjevali državno enotnost s pomočjo nekega socijologičnega mnenja, ki je bilo različno od oficijalne državine volje. To socijologično mnenje si je prizadevalo, da bi stare pravne odnošaje ohranilo v korist državnega naroda še nadalje celo proti volji vrhovne državne oblasti.

¹ Dr. Ivan Prijatelj, ravnotam str. 201.

² Slovenski Pravnik, XXV. str. 346.

D. D.:

ECCE HOMO!

Raztrgan in krvav,
ko da je zver
planila nanj,
visi na križu,
visi in molči.

«Stopi s križa
in govôri sedaj
o duši in Bogu!
Pridi in govôri!»

Pa da je stopil s križa takrat,
kot atlet
in mahal z rokami krog sebe
in kazal svojo silno moč,
na kolena bi padli in ga prosili:

«Oprosti gospod!
usmili se nas, usmili!»

Pa da je stopil
ko jagnje na tla,
govoril jim mirno in bolešno
in oprostil jim vse,
bi zopet na njega planili.

*Velika pesmica tu v Ecce homo
A. D. 27/4*

KATUL (carm. 5) — A. SOVRÉ:

APRÈS NOUS LE DÉLUGE.

Vživajva življenje, ljubíva,
pustíva filistre, deklè!
Naj godejo srepogledi,
kaj nama do tega, mar ne?

Če solnce utone, spet vzide;
čim nama ugasne dan,
pogrezneva v noč se brezkončno,
v nevzdramni večnosti san.

Zato mi poljubov tisoč
daj, ljubica, daj jih sto,
in tisoč in sto jih obnovi,
še tisoč, še drugih sto.

A tisočev zvrhano mero
razspeva, da naju nikdó
ne bo vedel števila, da nama
zavistnež urekel ne bo.

L. KU HAR:

BORBA. (Konec.)

Nekoč nam je crkavala krava. Bila je velika in najlepša izmed vseh, kar jih je imel oče in tačas je bila tudi breja. Nehala je jesti in plegala par dni. Oče je upal, da se ji bo obrnilo na boljše, toda njegova nada se je izjalovila. Vsi smo se zbrali okrog nje. Ležala je na tleh in gledala z otožnimi, velikimi očmi v nas, kot bi nas hotela s svojimi pogledi prositi usmiljenja. Ponujali smo ji kruha, a tudi tega ni hotela. Očetov obraz, ki je bil sama senca, se je zmračil še bolj.

«Molite! Mogoče se nas Bog usmili!» nam je velel.

Zopet smo molili; toda moja molitev takrat že ni bila več udana prošnja, ampak bila je apel na božjo pravičnost in usmiljenje; ker sem bil že precej bister in sem se zavedal našega siromašnega položaja, sem zahteval z neko pravico, da naj nas ne preganja in muči dalje.

Molili smo zaman, Bog nas ni uslišal. Oče je moral oditi po kmeta iz okolice, ki se je razumel na bolezni in tudi na klanje živine. Prišel je, gledal in tipal kravo po vseh delih života. Za škornji je imel zataknjene dolge nože za kolino. Mi smo stali plaho okrog njega.

«Krava bo crknila v teku dveh dni, ako je ne zakoljete. Poglejte, kako polaga glavo po sebi. To je znamenje, jaz vam pravim!» je rekel kmet neusmiljeno.

«Ali ni pomoči?» je vprašal oče hripavo.

«Tu je ni!»

Pripravili so se za klanje. Jaz sem pobegnil iz hleva, ker se mi je žival smilila in nisem mogel gledati njene smrti. Zunaj sem začul cmokotajoči udarec sekire, nato kratek in slaboten bleket krave. Bila je mrtva.

«Poglejte, tam leži naša najemnina!» je dejal oče, ko je prišel iz hleva. Najemnina je znašala tristo kron in toliko je cenil kravo — takrat —

Bil je čisto obupan in je brez vsakega smotra postajal krog domovja. Kravjega mesa se ni dotaknil ves čas. To je bil težak udarec zanj.

Ko sem bil star enajst let, mi je umrla sestra. Njena smrt se mi je utisnila tako določno v spomin, da se spominjam natanko vsake minute tistega dogodka. Prišlo je nenadoma. V neki zimski noči me je prebudil oče iz spanja.

«Vstani! Sestra Ančka je bolna!» Zvečer je bila zdrava.

Zbudil je tudi mlajšega brata.

Oba sva urno vstala in odšla k postelji najine sestre, ki je bila v drugi sobi. Ležala je vznak, njen obraz je bil znojen, njene oči brezizrazne, steklene. Ko sva stopila k njeni postelji, se niso zaokrenile prav nič.

«Pokliči jo!» mi je velel oče.

«Ančka!» sem rekel na glas.

Takrat so se zasukale oči v jamah in name se je vpri njih steklen, nejasen pogled, pred katerim sem vztrepetal v nepojmljivi grozi.

«Vprašaj jo, ali jo boli?» mi je dejal oče znova.

«Ančka, ali te boli?» sem jo vprašal nežno.

Odkimala je trudno, a odgovorila ni.

Meni se je zasmilila neizrekljivo, zapekla me je vest, ki mi je očitala, da sem bil žnjo tolikokrat trd in osoren. Rad bi bil pokleknil k njeni postelji, objel njeni roki z mojimi in jo prosil odpuščenja, toda tega izliva in priznanja moje velike boli mi ni dovolila takrat moja trda, zakrita kmetska narav, odmeval je le v moji duši. Nemo zroč v njo, smo bili vsi okrog postelje, oče ji je neprestano otiral znoj z obraza, mati je čepela uničena pri njenih rogah, pri peči je molila babica, stara in sključena rožni venec.

«Obujta se, potem bosta šla po soseda Petra!» nama je ukazal oče.

Naju z bratom ni bilo popolnoma nič strah pred poveljem, dasiravno sva se sicer oba nepopisno bala temne noči. Obula sva se, babica nama je prižgala svetilko.

«Recita Petru, da naj takoj pride sem!» nama je naročeval oče pred odhodom. «Gredoč po poti molita rožni venec za Ančkino zdravje.»

Šla sva ven, prvič sama v temni noči. Jaz sem šel spredaj in svetil pred bratom. Noč je bila jasna, zvezdnata, toda brez mesečine; iz polteme se je svetlikala bela površina snežene plasti, ki je

pokrivala vso široko pokrajino. Pot je vodila ves čas ob robu gozda. Nekaj časa sva molila glasno; tako udano in s tako vero še nisem molil nikdar popreje ne pozneje. Ko sva zagledala Petrovo domačijo ob robu gozda, sva se začela pogovarjati o sestri. Rekla sva, da gotovo ne bo umrla, ker bo Peter odšel po zdravnika in usmiljeni Bog tega ne bo pripustil. Izklicala sva Petra iz spanja in potem smo se vrnili vsi trije.

Sestri je bilo še slabše in Peter je takoj odšel po zdravnika v uro hoda oddaljeni trg. Ure čakanja na zdravnika, ki nam je bil zadnja nada, so se nam zdele strašno dolge. Prisluškovali smo z napeto pozornostjo, kdaj se bo v snegu za hišo začulo škripanje Petrovih težkih škornjev. Oče, ki je otopel in na videz zakrknil svoje srce pred vsem, je z mrzlično opreznostjo stregel nezavestni sestri. Tolažil jo je venomer z besedami:

«Ančka! Bo že boljše! Prišel bo zdravnik in bo pomagal.»

Izraz njenih oči se ni izpremenil, široke, steklene so bile obrnjene v strop. V presledkih se ji je izvil pekoč vzdih preko suhih, razbeljenih ustnic, katere so pri tem bolešno zamigale. Na vsak tak pojav je vlil oče par kapljic vode na žličico in jo vlil med polodprti ustnici. Zdelo se je, da ji je potem lažje. Mati je ždela pri njenih nogah, sivih, apatičnih lic in krčevito oklepala s prsti rdeč rožni venec. Včasih se je zazdelo, da so zamigale njene ustnice v molitvi, ali glasu ni bilo preko njih, le tu in tam krčevit vzdih njenih prs.

«Ne joči tukaj vpricho nje, potem ji je še hujše!» je prosil oče vsakikrat; in to se je ponavljalo v rednih presledkih.»

Babica in midva z bratom smo klečali ob klopi in neutrudno molili, le najmlajši, četrti izmed nas otrok, je ležal mirno v zibeli in spal.

Medtem je napočila zora in postal je svetel dan. Ali mi tega nismo opazili, mirno, brez leska je gorela petrolejeva svetilka na mizi dalje. Končno so zaškripali zunaj v snegu težki Petrovi škornji: dovedel je bil zdravnika. Ob njegovem pojavu smo se kot oddahnili. Kakor Boga sem ga gledal. Vsedel se je k sestri, tipal in poslušal na prsa in kimal zagonetno, naposled ji je vlil na žličici nekaj praškov z vodo v usta. Potem se je dvignil in odšel naglo. Zunaj v veži ga je prosil oče, ali je bolezen sestre smrtno nevarna.

«Oh ne! Je nevarno, toda smrtno ne!» je z neverjetno gesto odgovoril zdravnik in se brzo odpravljal dalje.

«Kaj sme uživati?» je vprašal oče.

«Kislin ne, drugo vse!» je odvrnil doktor in odšel.

Pustil je tudi praške, katere naj bi ji dajali vsako uro; toda bilo je nepotrebno. Takoj po zdravnikovem odhodu se ji je poslabšalo. Oči so se ji razširile in sijale kot živo steklo, ustnice so sinele. Naenkrat so se pojavile na njih ostudne, zelenkaste pene.

«Svečo, svečo!» je zavpil takrat oče zmedeno. «Umira! Umira!»

Mati je obvisela nepremično ob vznožju, stara babica pa je skolebala pokonci, užgala svečo in z mirno, sigurno roko držala trepetajočo luč v umirajočih sestrinih rokah.

«Molite! Umira!» je dejala kratko in suho. Nihče ni molil, ampak vsi smo stali nemi in tihi z veliko, težko bolestjo v naših dušah, ki so plakale ob njeni smrti.

Globoka žalost solz, vzdihov in prečutih noči je legla na nas, ki je trajala še dolgo po pogrebu. Kesneje sta rekla oba, oče in mati:

«Srečna je, da jo je Bog rešil pozemskega trpljenja.» In mati je dostikrat vzdihnila v togi: «Boljše je umreti, nego živeti življenje kakor ga živim jaz. Ančka je srečna!» Takrat vsega tega nisem mogel razumeti in spraviti v zvezo, z leti pa sem začel razumevati.

Ista borba, trda, ubijajoča um in živce, večna, brezupna skoro, podobna gradnji hiše v pravljici, v kateri so ptice v kljunih donšale gradivo, je trajala dalje leta in leta. Oče jo je vodil žilavo in vztrajno:

«Kupil bom lastno grudo, da bom vsaj na svojem umrl.»

In res! Kesneje se je zgodilo. Kupil je zemljo in hišo z gozdom, vse skupaj majhno in siromašno, a njemu se je zdelo sijajno.

«Dočakal sem, da sem sam svoj gospod!» je rekel.

In ko je prvič zasadil plug v svojo zemljo in stopal star in sključen, poln brazgotin za njim, se mi je zdel miren in zadovoljen.

MARIJA KMETOVA:

KARIKATURE.

Prva in druga učiteljica prideta v živahnem razgovoru v posvetovalnico.

Prva: Kako me zebe! Kar živeti ne morem. (Hodi gor in dol in cepeta z nogami.)

Druga: Mene tako zebe, da mi kar tuli v nogah. Ne čutim rok in ne nog. (Hodi kakor prva.)

Prva: Pa ne vem, čemu ne zakurijo. Saj smo vendar v šoli!

Druga: In smo učiteljice menda tudi ljudje.

Prva: Menda! Pritožimo se!

Druga: Pritožimo!

Prva: Še danes!

Druga: Saj res, prav zdaj je prilika.

V tem prideta tretja in četrta učiteljica. Zebe ju kot oni dve.

Tretja: Kaj ne! To ne gre in ne gre. Bomo že videle!

Četrta: Ta bi bila lepa!

Prva: Zaradi mraza, kaj?

Tretja: Kaj mraz! To bi še bilo.

Prva: Kaj pa?

Tretja: Plače, plače!

Četrta: Plače, da.

Druga: Res je. Tudi tu je naša rana.

Prva: Prav imate.

Hodijo gor in dol in se razgovarjajo zelo glasno.

Tretja: Ali smo dekle? Delamo in delamo...

Prva: In še v mrazu...

Druga: In še v mrazu...

Tretja: Pa dobimo denarja, da ne moremo nikamor.

Četrta: O čevljih in obleki še sanjati ne smeš,

Tretja: To ne gre in ne gre!

Prva: Veste kaj? Pritožimo se!

Tretja: Imenitno!

Prva: Še danes.

Ostale tri: Še danes, dobro je!

Peta in šesta učiteljica prideta in zaloputneta vrata za seboj.

Peta: Taka nesramnost!

Šesta: Kaj ne? Da bi imela v razredu stopetdeset otrok!

Peta: In jaz stošestdeset!

Prva: Kaj je?

Peta: Saj slišiš! Stopetdeset otrok!

Druga: Da, to je res, otrok je tudi preveč.

Tretja: Res, res.

Četrta: Tako ne bo šlo več dalje.

Peta: Je to higijenično, pedagoško, moderno?

Šesta: To je hipermoderno, draga moja!

Vse: se zasmеjejo na ves glas.

Peta: Jaz ne molčim, danes pa ne.

Prva: O, krasno! kako se bomo pritoževale! Grozno lepo bo to!

Šesta: Saj res, imenitno. To moramo povedati; na vsak način.

Peta: Saj smo vendar v dvajsetem stoletju!

Vse prikimavajo in trepečejo v mrazu.

Sedma pride vsa razkačena in se kar sesede na stol pri mizi.

Sedma: Oh, ta ženska!

Vse: Kaj pa je? Kaj je?

Sedma: Ta ženska!

Vse: Za božjo voljo, kdo, kdo?

Sedma: Ta ženska!

Vse: Pa kdo, kdo?

Sedma: Ona.

Vse odstopijo in preplašeno pogledajo proti vratom.

Sedma: Ona, da. Pomislite, kašljam, saj veste, da kašljam, no — in kašljam tudi v šoli. Zakaj pa kašljam?

Prva: Ker je mraz v šoli.

Vse: Seveda, kajpa.

Sedma: In torej kašljam — in glejte! Danes mi je povedal nekdo, ki je bil pri seji takrat, da me je ona naznanila, češ, da motim pouk s kašljem!

- Vse: O, ti!
 Hodijo po posvetovalnici, mrmrajo, vzklikajo, a v strahu pogledujejo venomer vrata.
- Sedma: Tega ne prenesem. (In udari po mizi.)
- Vse: Prav, prav!
- Prva: Tudi me...
- Sedma: Kaj — ve?
- Tretja: Se pritožimo; veš?
- Sedma: Res? O, tudi jaz! In zakaj ve?
- Peta: Zaradi...
- Osma pride mimo in stopi k mizi.
- Vse: Pojdi sem!
- Peta: Poslušaj! Danes se pritožimo.
- Osma: Jezus! Pritožimo! (In še prime za glavo.)
- Vse: No?
- Osma: Nikar! To je upor!
- Sedma: Mevža!
- Osma: Pa kaj? Imate stvarne razloge?
- Peta: Poslušaj! Prvič mraz, drugič plače, tretjič preveč otrok, četrtič se pritoži ta radi denunciacije. Torej stvarno, ne?
- Osma: Seveda, seveda; a ne svetujem vam, sicer pa, kaj pa, kakor hočete...
- Vse: Ti ne boš z nami?
- Osma: O, bom, bom.
- Četrta: Torej! Zdaj bo prišla ona. Da izpolnimo, kar smo rekle! Že veste: prvič, drugič, tret...
- Nenadoma se zdrzne. Vse se spogledajo in sklonejo.
- Ona — voditeljica — pride z debelo knjigo in sede k mizi. Ostro pogleda učiteljice in govori sladko-strupeno.
- Ona: Sedite! (Pokaže z roko.)
- Vse sedejo, le sedma ne.
- Ona: Gospodična, prosim!
- Sedma: Hvala; rajša stojim.
- Ona: Prosim, izvolite se s ti!
- Sedma sede.
- Ona: Je prav, ali vse ob svojem času. In pa na svojem mestu. Tako. Torej pričnimo. Vi, gospodična, boste zapisnikarica. Sicer pa imam že ves zapisnik sama tu in vam

ne bo treba pisati. Je bolje tako, ne bo pomot. Torej — prvi dopis govori o kurjavi.

Prva: Imenitno!

Ona ostro pogleda in pravi: Želite?

Vse se spogledajo.

Druga: Jaz, jaz bi...

Prva: Smo se zmenile...

Ona: Dopis govori o kurjavi. V modernem času živimo in ne smemo hoditi po prejšnjih oguljenih potih. Časih smo kurili...

Vse se spogledajo in sklonejo glave.

Ona: ... smo kurili res, a moderna higijena nas uči tako lepo, da od prevelike gorkote rada boli glava...

Vse se zdrznejo:

Ona vidi to, a čita dalje: ... in se posuši zrak, kar dela otrokom in učiteljstvu težkoče pri dihanju. Tudi se človek pomehkuži preveč. In kakor vam je vsem znano, vemo o rajni cesarici Mariji Tereziji, da je spala poleti in pozimi in pri vsakem vremenu v sobi z odprtimi okni. In je vendar dočakala — in prav zato! — dočakala visoko starost! Če ne kurimo, pomagamo torej prvič sami sebi — kar nam bodi vselej veliko, zakaj svoj stan povzdiguje nad vse! — drugič otrokom, da se že v mladosti privadijo mrazu. Pomislimo samo na Špartance, kaj ne? In tretjič storimo s tem tudi svojo patrijotično dolžnost.

Vsem klonejo glave bolj in bolj.

Ona: Torej ne bomo nič več kurili v šolskih sobah. Dobro.

Nobena ne črhne besedice.

Le sedma pravi: Pa saj smo vendar ljudje!

Ona: Želite?

Vse vprek govorijo: Kaj hočeš? Kako meniš? Ljudje? Da bi bili ljudje? Smešno!

Ona: Stvar je jasna, gospodične, ali ne? Seveda. Prav. Torej dalje. Drugi dopis govori o plačah.

Vse: O!

Ona: Želite?

Tretja: Smo pravkar hotele...

Prva začudeno: Kaj smo hotele?

Tretja: No!

O n a: Prosim, prosim. Katera izmed gospodičen bi kaj hoteti hotela? Prosim! Nobena?

T r e t j a: Saj vendar veste! Kaj se nismo zmenile?

V s e: Nič, nič, gospa.

T r e t j a: Pa...

O n a: Gospodična, kaj bi hoteli? Saj niti ne veste, o čem govori dopis. Torej? Poslušajte, izvolite poslušati. Ali ne?

Vse se sklonejo in si ne upajo pogledati druga drugi v oči.

O n a: Torej o plačah. Učiteljstvo ima veliko prostih dni. Več od vseh drugih stanov. Plačano pa je z ozirom na to prostost — veliko p r e d o b r o!

Vse se zdrznejo in pogledajo, kakor bi treščilo vanje.

O n a: No? ... predobro in ...

Č e t r t a: Prosim...

O n a: ...predobro in zato...

P e t a: Prosim!

O n a: ...in zato utegnate dajati od te plače mesečno po petdeset kron — za zdaj le toliko — za šolske cunje, za kredo, tinto in tako dalje. Če preračunamo, to sicer ni dosti, a za zdaj bodi le toliko, ta malenkost.

Vse se srepro spogledajo.

S e d m a: To ne gre. Govorite vendar!

Vse se potuhnejo.

O n a: Gospodična, gospodična, kaj vam pa je? Imate kak predlog? Prosim, prosim, Besede vam ne krati nihče!

S e d m a: Plače so premajhne! In zdaj...

O n a: Premajhne! Smešno! Izjavite se, prosim, vse o tem! Prosim!

Vse po vrsti zmigavajo z rameni in molčijo.

O s m a: Gospa voditeljica, prosim, ne razburjajte se! Saj smo zadovoljne.

O n a: Menda! — Dalje pravi dopis, da je posebno za zimski čas velike važnosti, da je v razredu veliko število otrok. Seveda do dvesto, več ne. Več jih sama ne bi pripustila, to ne, pa če bi mi ukazal to ne vem kdo, ne vem kdo. Več kot dvesto ne, to ne.

Šesta: Ali vendar...

Vse se sujejo pod mizo in godrnjajo: Tiho, pst, molči, molči vendar!

Ona: Soba se segreje tako popolnoma naravno in je pouk dosti lažji učiteljici, če vidi, da jo posluša toliko in toliko glav. To je res zelo pametno. Ej, in v naših časih ni bilo nikdar manj otrok v eni šolski sobi.

Vse se sklonijo še niže.

Ona: Ker ni nikakega predloga in — in ugovora, bi svetovala, zaukazujem strogo disciplino v prostem času!

Prva: V prostem!

Ona: Prav tam spoznamo moč in veljavnost učitelja. In dalje opazam, da imate navado nositi klobuke postrani.

Vse se zdrznejo.

Ona: ...kar ni in ni pedagoško in — da ne bom videla nič več kaj takega!

Sedma: Je to pedagog...

Ona: Pa vi — kaj vi?

Sedma: Hočem govoriti z vami.

Ona vsa osupla: Govo-ri-ti? Z me no j?

Sedma: Zakaj ste me naznanili?

Vse: Molči, molči!

Ona: Prosim, prosim! Je to res?

Sedma: Vse vedo. Ali ne?

Vse molčijo in gledajo v tla.

Sedma: Kaj vam nisem pravila?

Prva: Meni že ne.

Druga: Tudi meni ne.

Tretja in četrta se ozreta v stran.

Peta: Kaj vem!

Šesta: Se ne spominjam.

Osmo: Smešno! Gospa voditeljica, ne razburjajte se!

Sedma: Tako? O, seveda, potem...

Ona: Pa kaj vam je? — Če, rečem če! — bi vas bila naznanila, bi bilo to: prvič dokaz, kako ljubim disciplino in mir in s tem mladino; drugič, kako mi je pri srcu red. In ali je motenje pouka red? In če ne naznanim motenja pri pouku, ali je v takem vodstvu, vprašam

vas, ali je v takem vodstvu r e d? Prosim, ali ste zoper mladino, zoper red? Prosim, izjavite se, prosto voljo imate?

Vse: Ne, ne, ne.

Ona: Torej ste zoper mladino in dobro ime na šoli?

Vse: Ne, ne, ne.

Ona: In vi?

Sedma: Ne.

Ona: Tako. Stvar je rešena, zadeva dognana, zadnji zapisnik potrjen, novi je tu in glede sklenjenih zadev v dopisih, prosim...

In odide v triumfu proti izhodu, osma ji odpre vrata, vse tiho vstanejo, se ponižno priklonijo, se niti ne pogledajo in se splazijo po prstih skozi vrata.

PASTUŠKIN:

ZAMIŠLJENA.

Spet izhrumel se je slasti vihar,
spet mirna in zamišljena in tiha
ob rami blaženo mi draga vzdihla;
v očeh ji sije skrite sreče žar.

gorkó proseva vsako božjo stvar
in vsako v sreče tih trepet razniha,
da z nama vse utriplje, z nama diha
kot v nama prerajeno ravnokar.

In topli nje zamišljeni pogledi
še dalje v svet prodirajo ji nov —
jaz pa zvestó po njih čarobni sledi.

Nič več ne omahujem negotov,
zdaj vem: v tem novem svetu, prav na sredi,
resnica klije iz najvišjih snov.

*Prav. da mi vselej tudi misel končana
s končano vstavo
frev: 22/49*

▷ KNJIŽEVNA POROČILA. ◁

Ivan Zorec: Pomenki, Samozaložba. Ljubljana 1921.

Že par let ga srečujemo v «Slovanu» in «Zvonu». Sedaj nam je zbral večji del teh novel v posebni knjigi ter jo poslal v svet na trnjevo pot samozaložbe. Spočetka se mi je zdelo, da je združil svoje povesti brez vsake posebne notranje zveze. Ko sem knjigo odložil, sem bil prepričan o nasprotnem. Mogoče, da je to le moj domislek, toda značilen se mi zdi za pisateljevo osebnost.

Iz sobe št. 12, kjer počasi ugašajo lučke na smrt obsojenim in moti bitje večnih ur le strašen kašelj, ki jim koplje grobove, je zbežal Ivan Zakotnik «v zeleno hosto vonjavih smrek in v mili sijaj toplega domačega solnca». Tam je ozdravel, se potopil v zelene bukove gozdove, hodil po pisanih poljih, posedal po domovih, kjer se razpleta čarobna domača beseda. Po zimi pa je sedel na zapeček in pričel pripovedovati povesti o zemlji in ljudeh, ki jih je videl. Iz vsake vrstice pa nam razodeva krepka domača beseda ljubezen njegovo do te zemlje. V «domačiji ob Temenici» se bori Trlep za svojo zemljo in grunt. Edini dedič, lastni sin, se je obabil tam nekje v Ameriki in očetova prikrivana ljubezen ga ne more zvabiti domov, da reši zemljo. Tedaj se upre Trlep sam, razširi zemljo v dva grunta, toda zidal je na tuje ljudi, ki je niso pognojili s svojo krvjo. Na stara leta gleda Trlep razpadanje tistega ponosnega grunta, kjer so od pamtiveka gospodarili Trlepovi in omrači se mu um. — «Mana» je ženska, v kateri se je nakopičilo toliko zdravja in strasti, da ne ve kam ž njim. Razdivja se po celi vasi, vsi moški okušajo njeno vročo kri, le lastna otroka živita brez njenega objema. Toda Mana izgubi otroka. Kakor levinja zarjove in plane v neznani svet za njima. — Kdo ne pozna ogromnega Brnada, ki zapije vse, kar ima in se nekoč v pijanosti spomni, da mora «za doto» po svetu, kajti zasmili se mu Matilda, baje njegova hči. In sledimo mu po temnih potih samoprevare, dokler se ne povrne v žganjarno stare Neže, pa zapije vse do poslednjega in je še hujše žejen. V «na pol potu» vidimo, kako reši vso rodbino ljubezen do domače zemlje. In tam med zelenimi vinogradi sedi «Francka», žrtev pohotnega gospodarja, kateremu se je udala v svoji nežni mladosti. In ves gnus, ki ga je sprejela od življenja, utaplja v vincu, ki ga prideluje sama in izpred lepe zidanice kaže fige vsemu svetu.

V «Njeni poti» pa nas pelje pisatelj zopet v svet. Marija gre za bleskom tja v mesto, odkoder se vrne tako uničena, da jo zemlja izvrže nazaj v propast.

Čudno, da je tudi tehnično ta poslednja najslabša, kakor bi hotela sama svariti pisatelja, naj se ne podaja za bleskom, kajti njegova beseda je močna le tam, kjer jo narekuje ljubezen do zemlje. V tistih povestih oživi tudi njegov jezik, ves prepojen od domačih izrazov in pregovorov. Včasih se ta ljubezen do izvirnih imen bodisi orodja ali dela tako razbohoti, da se v kakih odstavkih vedno iznova predočuje in skoraj nalahko zastira vsebino. Temu je vzrok nekoliko tudi pisateljeva neuravnovešenost. Njej pripisujem tudi izraze, ki očitno stremijo za učinkom. V spominu mi je poleg drugih sledeči stavek: «Kateremu ženske včasih niso mogle gledati v „slačče“ oči brez onemoglega tre-

peta sladke groze.» (Soba št. 12.) Za svojo osebo bi take izraze popolnoma lahko pogrešal in bi mi bil mož vsestransko jasen.

Istotako greši pisatelj tuintam tudi v plastiki značajev, kadar se preveč odtuji tistemu pripovedovanju iz zapečka. Dočim prične slikati v širokih plasteh, se mu naenkrat prično urivati premišljevanja, ki značaj zvodene. Pri ljudeh, ki jih opisuje sam, je to brezdvomno zelo opasno; poleg tega pa zahtevajo enake vrste lirična razmišljanja organizma, ki ga je prežl pisatelj z neko notranjo dušo. Dogodki, ki nam jih razpreda on, pa učinkujejo toliko bolj, čim elementarnejše so podani. Meni so se zazdela ta mesta kakor žlahtne mladike, ki se še niso prijele. Nekaj sličnega je ž njegovimi dijalogi. Če berete Levstikovega «Krpana», izvirajo pogovori iz dejanja ter krepko rišejo značaj. Pri Zorcu pa se včasih vpletajo v pogovor tuje osebe, ki slikajo moža že vnaprej ter slabijo poslušavcu domišljijo.

Svojo tehniko bo moral še v marsičem izpopolniti. Tako je n. pr. pustil nekaj povesti nekončanih. Res je, da je taka tehnika brez konca mogoča, toda le tam, kjer stoji značaj pred nami od vseh strani osvetljen in se konča kako važno poglavje v njegovem življenju, da bralca ne zanima nadaljevanje. Drugi način sem nešteto videl pri Čehovu, ki konča svojo povest tam, kjer se prične novo poglavje popolnoma slično prvemu. Vsakdo čuti, da se bo to življenje neprestano ponavljalo in konca zato ni niti treba, ker leži tragika ali komika baš v ponavljanju. Kakor hitro pa človeka zanima pot junakova tudi naprej, je tehnika pogrešena. Nekaj podobnega sem čutil v povesti «Mana», kjer moram reči, da bi me nadaljevanje morda še bolj zanimalo ter bi pisatelju samemu dopustilo silnejši razmah. Nasprotno pa je povest «Za doto» primer, kjer je pričujoči konec upravičen.

Vsi ti nedostatki pa mi knjige ne kaze in prepričan sem, da bo vsakdo, kdor vzame knjigo v roke, spoznal ljubezen in pisateljevo resnost. Ti dve sta mi porok, da se v prihodnji knjigi izlušči jedro pristnega pripovedovanja, ki ga je pisatelj že sedaj v dovoljni meri pokazal.

J. — k.

Pesme Vojislava I. Ilića mladega. Beograd. Izdaje knjižare Gece Kona. 1920. Cena 7 din.

Vsaka kaplja krvavega potu na poti njegovega življenja se je pretvorila v rožnato melodijo, v zvočno pesem in iz posameznih pesmi so narasli cikli in zbirke, ki jih je pesnik sedaj — sintetično motreč na svoje mladosti dejanje in nehanje — zaokrožil v obširno knjigo «Pesmi».

Žalost diha iz vseh teh stihov. Življenje mu je trgalo cvet za cvetom in moral se je zadovoljiti le s tolažbo, ki jo je našel v samem sebi, da je izpovedal svojo bol v kiticah, ob čijih zvočnosti se je ogreval in omamljal, čeprav vedoč, da je to njegova lastna bol.

Jad i patnje meni život pruža
A ja mu ih kao pesme vračam.

Spomnil sem se Heinejevih verzov:

Geblichen ist mir nun, was glutenwild
Ich einst gegossen hab' in weiche Reime.

Knjiga obsega štiri zbirke: Pesmi, Krvavi cvetovi, Novi krvavi cvetovi, Tujinski biser.

«Pesmi» izražajo v različnih variacijah zgoraj navedeni osnovni ton odpovedi. Čitajo se kakor dnevnik, so spomin na prošlost, s trnjem bogato obdarjeno, z ovenelim cvetjem nastlano. Trpko je to potovanje, pravi Ilič v neki pesmi, edini cilj je še — grob. Ko bodo prišli prijatelji prvič na ta grob, ga bodo pokrili s solzami. Čez dve ali tri leta se me bodo spet spomnili, ali solz ne bo več. Še kasneje mi bodo pele ptice. V pozni davnini pa bo prišel morda mimo potnik, se ustavil in vzdihnil: «Tu leži človek!» — V tej pesmi je v tako preprosti dikciji povedano mnogo, mnogo. Vse je samo videz, prevara, od vsega ostane le še ime človek, ono ime, ki nas vse skupaj družijo, pa najsi so naša pota še tako različno usmerjena. Iz bolesti je vzniklo to modrovanje, v bolesti in trpljenju se človek-posameznik dvigne nad svojo neznatnost in se oklene vseh, prav vseh — ljudi. In v tem spozna, da tudi oni trpe in skuša jih tolažiti. Pogovarja se s pastirjem, ki mu je njegova piščal najvernejši prijatelj, s ptico, ki v njej vidi samega sebe («ima i ljudi... koji tako, isto kao i ti, pevaju, pate i s pesmom umiru...»), tolaži druga, dasi je sam potreben opore, se ustavi ob grobarju, da pomodrujeta o življenju. Sledi cikel: Iz bolniških časova, truden, bolesten, mračen. V «Želji» se romar spet ponovno vprašuje: zakaj je nebo tak daleč od človeških solz, boli in vzdihov?... Ah, trpljenju ni konca. Ne čakam več, da bi se vreme zvedrilo, dajte mi, bogovi, vsaj usodo svirača Orfeja! — Pa vseeno še žari večerna zvezda, nikdo ne more ugasniti svetlobe upanja. Zbirko završuje dolga nacionalistična pesnitev Nemcima od Save do Rajne in tvori lep prehod k drugemu delu knjige, h krvavim cvetom, ki nam pokličejo v spomin burno dobo balkanske vojne. Ilič je obhodil razna bojišča in pod groznimi vtisi, ki so se zasekali v njegovo mehko dušo, je ugasnila pesnikova osebna bol; v teh trpečih ljudeh, sobratih se je našel, tu je našel ono tolažbo, ki jo je zaman iskal, dokler je še jokal v samoljubni tugi. Zdaj je videl kaj vse več trpe drugi in edini odgovor na to trpenje je — molk. Te pesmi so posamezni, močni impresionistični doživljaji, prepojeni z dihom človečanstva, ki ga po navadi tako pogrešaš v takozvani vojni liriki. Toda z letom 1914. so za Srbijo zrastle še novi, usodnejši krvavi cveti — doba svetovnega požara, ki ji je dal pesnik izraza v tretjem delu knjige. Temne slike iz časov črnožoltega besnenja: Dalmatinec umre kot «veleizdajica» v zvklikom «Streljajte! Živela Srbija!» Slede pesmi Dete i ranjenik, honved i sveštenik, San u cvéću (ki močno spominja na Rimbaudjevega Spavača v globeli), November 1914, Vojnikova smrt, Mati..., vsaka zase pretrepljiva drama, kakršnih je svet doživljal nešteto, a je postal že gluha zanje, dokler niso postale v pesmih ovekovene, vedno znova obujajoč v čitatelju strmenje.

Zadnji del knjige je antologija raznih tujih pesnikov, ki jih je prevajavec posebno vzljubil in so mu s tem postale njegova duševna last. Kar se tiče kako-vosti prevodov, jih nisem mogel primerjati z originali, vendar se čitajo gladko in so v tem oziru vredni dikcije ostalih pesnitev.

Zbirka je lep, zaključen umotvor in je bilo njeno izdanie prav umestno in upravičeno. Verna tovarišica bo ljudem, ki jim ni do sumaričnega računanja z življenjem, ampak se v tihih urah opajajo nad vonjem rož, ki so zrastle iz srčne krvi ob težkih trenotkih, ki jim vzroka nikdo ne ve.

Miran Jarc.

Vojislav I. Ilić-Mlađi: Antologija srpske lirike od Branka do danas. — 1920. Izdanje knjižarnice Rajkovića i Čukovića. Beograd.

V zadnjem času se na književnem trgu pogosto javljajo antologije in zborniki raznih pesnikov, kar je dokaz, da se hočemo medsebojno ožje spoznati, k čemer nemalo pripomore poznanje književnosti. Kot nekaj zbornik srbske lirike je služila in služi prevsem Popovićeve Antologija novije srpske lirike, ki je prošlega leta izšla že v četrti izdaji. Pri sestavljanju te antologije se je držal Popović načela, da mora imeti vsaka pesem emocijo, jasnost dikcije in mora biti lepa — vsa. Pri razporedbi pesmi se urednik ni držal strogo niti kronološkega reda, niti ni pesmi uredil po abecednem redu imen pesnikov, temveč je hotel dati antologiji značaj ubranega, umetniško zaokroženega dela («slaganje u akorde», «zaokrugljeno umetniško delo»).

Zdaj pa je izdal novo, skoro še enkrat obširnejšo antologijo Ilić, ki se v zagovoru postavlja na Popoviću nasprotno stališče. To nasprotovanje diha med vrsticami. Vendar izhaja glede ureditve sličnega zbornika prvotno iz istega naziranja. Kot za Popovića je tudi za Ilića merodajen «čisto estetički kriterijum», k čemer pristavlja, da je treba sprejeti od vsakega pesnika toliko število lepih pesmi, da je to «v sorazmerju s celotnim številom njegovih lepih pesmi». Kdaj je pesem lepa? Tudi v tem oziru je njegovo naziranje slično Popovićevemu. Toda kar se tiče razporedbe pesnitev, sta si nasprotna, kajti Iliću je Popovićevo «slaganje u akorde» najslabši način urejevanja, prisiljeno delo, iskano, in ima na sebi pečat umetničenja. «Kronološki red književnog javljanja» je zelo primeren, ker se na ta način dobi pregled čez kako dobo.

Ne morem pa razumeti, kako se je urednik odločil za nekatere poprave slabih ali nerodno zvenceh, trdih stihov. Take poprave so naravnost nedopustne. Z radikalnega stališča so sploh vsa popravljanja in piljenja del umrlih pesnikov — potvarjanje tekstov. Tu pa je Ilić popravljaj — ne samo kako vejico ali interpunkcije sploh, temveč zapostavljal in preobračal besede, češ da je «bio prinuđen izvršiti ispravku izvesnih očividnih pogrešaka ili drugih neskladnosti, bez čije bi ispravke dotične pesme izgubile mnogo od lepote, ili bi im čak bio onemogućen i ulaz u „Antologiju“». Slednja trditev naravnost pobija malo prej stoječo zahtevo, da mora biti lepa pesem tehnično neporečna od prve do zadnje kitice. Lepa mora biti, da, toda olepšavati je ne sme — urednik! Če pa je potrebna «popravila», potem že itak ne spada v antologijo!

Vobče je zbirka zelo pestra, obsežna, vsebujoča marsikak biser srpske poezije, ki je v Popovićeve antologiji izostal. Tako je v tej knjigi preko sto pesmi, ki jih je Popović izpustil in odklonil.

Miran Jarc.

Josip Kosor: Požar strasti. Drama u četiri čina. Drugo izdanje. Naklada St. Kugli. Zagreb. 1921.

To je silno delo. Ima veleresen problem in strašno napeto dramatiko, ki stopnjema raste od začetka do konca, ko se razreši in raztrešči v pretresljivo dramo, od vekomaj začeto in nedognano do današnjega dne in na veke. — Štiri glavne osebe, sami moški, nosijo dejanje o problemu lastninske pravice in o problemu plemenske, krvne dedičnosti. Nauk, da je zemlja, gruda, last onega, ki jo ima rad s celim srcem, jo obdeluje v potu svojega obraza in ki se bojuje zanj z Bogom in vragom, z vsemi naravnimi elementi in s samolastno

pisanimi zakoni cele človeške družbe, — ta silni, zatajevani in vendar veko-
večni nauk je v krasni drami debelo debelo podčrtan. Zemlja, ki pije vroči znoj
mojega trpljenj polnega dela, zemlja, ki jo zato posvečajo moja ljubezen, moje
misli in vsa prizadevanja mojega prekratkega življenja, postane moja
(R. Bazin: Gruda umira; Iv. Cankar: Hlapec Jernej!) in jaz sam
imam pravico do nje. Sila krivice mi jo more vzeti, ali nad silo je še sila:
nasilje, torej boj, boj za pravico! Moj rod se vrže nad tvoj rod, ki mi jemlješ
naravno pravo do posvečene moje zemlje, in moje pokolenje in tvoje po-
kolenje se bosta zvila kakor kačji klopčič in bosta sikala in se grizla in klala
za ljubljeno zemljo, dokler ne omahne eno ali drugo!... Zakaj zemlja mi je
dražja od žene, dražja od nebes samih in izveličanja, ker ona me je dala
in vanjo se vračam, zanjo z veseljem trpim, — zanjo dam rad tudi življenje!
(Velike in male vojne za teritorialne prilastitve, obmejni prepiri!) — Črno-
šolec (Mirko), učen človek, zbeži od učenosti na rodno grudo, lastnoročno jo
obdeluje in začudeno spoznava, da je njegovo delo, kmečko delo, edino pravo
in najlepše, najpoštenejše delo, ker je najnaravnejše in najprvotnejše; spoznava,
da mu vse učene knjige niso in ne bi mogle dati nikoli, kar mu daje preprosti
— plug. Priroda in kdor ima moč, ima pravico, tako razsodi, ko vidi prepir za
zemljo med sosedi, in jih pozivlja tako na boj zanjo. Ilarija, bogatega sla-
vonskega kmeta, mirnega, pobožnega moža, ki trpi strašne muke, ker mu
revnejši, a odločnejši sosed Guša kradoma odorava njivo, tiho zaničuje. Kajti
namesto da bi Ilarija moško branil svoje, išče tolažbe v molitvi in v sveto-
pisemskih izrekih in šele, ko postaja kraja vedno večja, po večletnih duševnih
bojih, pisane pravice pred sodnijo, a to poglavitno zato, ker je Ada, Gušin
sin, skoraj smrtno ranil njegovega edinca Ilijo, odvel sinu zaročenko in ga
osramotil pred vso sosesko. Sodnija in zemljemerec mu vrneti last, ukradeno
zemljo, a on se je skoraj brani in bi jo rad podaril kar nazaj tatu, da ta ne
bi bil ponižan in ne napravil v svoji užaljenosti kakega greha. Mož ljubi bolj
nebesa nego zemljo, ki jo v svoji šemasti cmeravosti daruje samo zato, da
bi se izmirl s svojim sovražnikom! — Guša, ponosen in močan in odločen
v svoji silni ljubezni do zemlje, ga z odoravanjem njive draži, ker se mu zdi
Ilarijeva ponižnost gnusna in nemoška; sovraži ga, ker je (Ilarija) pobož-
njak, strahopetec, ki se skriva za hrbet božje milosti in neke pravice, na-
mesto da bi udaril in se moško boril. Do konca ga sovraži.

Ilija in Ada sta v marsičem podedovala naravo svojih očetov. Ilija ima
rad zemljo, zato očeta včasih ščuje na odpor, včasih zagovarja njegovo po-
pustljivost; še rajši pa ima Ružo, svoje dekle, radi katere mora teči njegova
kri, da mu jo more poskusoma ukrasti polnokrvni, zdravi in odločni tekmeč.
Temu svojemu tekmeču in sovražniku ponuja v dar zemlje in ga vabi, ker
Ilarija tako želi, v svate, ko se ženi z Ružo. Vse mu odpusti, rane in sramoto,
celo to, da mu je bil odvel Ružo, ki o njej misli, da se mu je morala v strahu
vdati, vse mu odpusti, samo tri kaplje krvi naj mu da pred vso vasjo, da bo
kri izprana s krvjo. Očetova kratka in pobožnjaška, strahopetna in neodločna
narava se potrjuje v njem.

Ada je pravi sin svojega očeta in se tega tudi ponosno zaveda. Živ je,
zdrav in odločen, ponosen in moški, po življenju in uživanju hrepeneč mla-
denič, ki se ga boji vsa bogaboječa vas. Kakor mi je njegov oče všeč, ker tako

in globoko ljubi zemljo in ker poka po njem toliko odločnosti in neupogljivosti, tako mi je simpatičen sin Ada, simpatičen kljub divjosti, posebno zato, ker se ne da zlomiti in ker zaupa v svojo mlado moč in v življenje in ker se hoče pogumno boriti z vsem svetom. — Veleddramatičen in pretresljiv je prvi prizor II. dejanja med njim in njegovo materjo Stano, čeprav se mi zdi nekoliko nenaraven; tako mati ne govori z otrokom o njegovem očetu in tako ne sin z materjo! Stana je pobožna in išče miru v molitvi in babjeverju s staro ciganko Jelo. Mara, Ilarijeva žena, je simpatična ženska, ki ima več moškosti nego njen pobožni mož. Človeku je kar hudo, da ima tako malo vpliva na moža in sina. — A tudi Stana je brez moči pred svojim možem in sinom. Ta realistična slika ženske usode tam doli je pač namenoma pokazana. Strašna je tudi slika uradniške korupcije, risana z mojstrsko roko in ogorčenim srcem (3. prizor I. dejanja, 7. in 8. prizor III. dejanja)! Vse osebe, ki so ostro označene v jedrnatih dvogovorih, se predrtijo do konca. Šele zdaj se z nekako strašno in tujo silo zbudi v Ilariju mož, čast in ponos svobodnega človeka. Ko začuti njih silno moč, odbrne svojo cemeravo miroljubnost in plane s svojim sinom, da streta in zlomita, kar jima je napoti in kakor jima velela zdrava, prirojena, za tako dolgo dobo zamorjena narava.

V začetku se dejanje spotika nad suhim pripovedovanjem brez dejavnosti navzočih oseb. Morda je pesnik hotel utemeljiti s tem dramski prizor, ki dramo vodi? Spretno in pravilno se mi to ne zdi. Malo kasneje stopita prav po starem iz gruče ljudi malo v stran dve osebi, da nam razodeneta še nadaljnji dramski motiv (da je Ada z nožem ranil Ilijo itd.)! Potem: tisto bratovstvo bogatih kmetov s cigani in potepuhi! Ali je mogoče? Pri nas bi ne bilo! Za naše pojme je tudi neumljivo, kako se poštene delavci istovetijo s cigani in potepuškiimi postopači! Tretje dejanje ima 14 prizorov, kaže jih samo 13, ker ima 8. prizor napačno številčno oznako. — Odkar sem bral B. Stankovića «Nečisto krv», me ni še nobeno delo iz našega slovstva tako držalo, kakor me je prevzela tale grandiozna drama. *Ivan Zorec.*

Wendel, Hermann: Aus dem südslavischen Risorgimento. Gotha. F. A. Perthes. A. G. 1921. 199 str. 14 Mk.

V jeziku, v katerem doslej nismo bili vajeni prijaznih besed, je napisana ta obsežna knjiga, polna podrobnega znanja naših teženj in težav, prešinjena ljubeznjivega zanimanja za našo preteklost in sedanjost, pisana z obsežnim znanjem učenjaka in oblikovana s spretno roko bistrovidnega umetnika. Wendel ne opisuje vseh pojavov našega preporoda od 18. stol. do konca svetovne vojne, ampak poda v sedmih monografijah sedem izrazitih zastopnikov našega kulturnega in političnega življenja. Prvi je veliki inicijator Dositej Obradović, ki je med Srbi «prvi zavestno in odločno okrenil oči svojega naroda proti zapadni kulturi»; zadnji v tej vrsti je naš Krek s svojo nad vse značilno devizo: «Začeti je treba, v tem je vsa skrivnost!» Med tem srbskim menihom 18. stol., ki je pobegnil iz samostana in se z žejnimi očmi in gladno dovzetnim srcem ogledal po vsem «prosvetljenem» zapadu in ki se je končno doma lahko uveljavil kot nekaj minister za prosveto in slovenskim profesorjem bogoslovja v 20. stol., ki je svoje javno delovanje začel s praktičnim udejstvovanjem na socialnem polju, in ga končal z dalekosežnimi političnimi načrti, katerih uresničitve ni več doživel, pa se kreta in mrgoli v Wendlovi knjigi množica naših

ljudi, ki so vsak po svoje pomagali pri jugoslovanskem »risorgimentu«: delavci in kmetje, popje in kardinali, nepismeni »šljivari« in cesarski generali, kodrolasi revolucionarji, ki so sklenili svoje življenje kot sivolase ekscelence, precizne komtese predmarčne dobe, ki skrivajo razburljiva gesla nove dobe po svojih sentimentalnih dnevnikih in disciplinirani socijalisti in socijalistkinje, ki jim je »ideja« več ko zahteve njih mlade krvi.

Vsa ta skoro nepregledna množica bi človeka pokopala, da ni Wendel z mojstrsko roko uredil vse snovi. Pri tem mu je pomagala njegova velika intuitivnost, pred vsem pa redki dar bijološkega gledanja na dogodke, ki mu kaže, kaj je v kaosu značilno, ki mu pomaga vezati vse značilnosti v nepretrgano verigo in ki mu v preobilici podrobnosti kaže one stike in vezi, ki spajajo vse dogodke v jugoslovanskem kotičku z dogodki sveta in naturnimi zakoni. To se kaže včasih celo v neznatnih posameznostih, ki bi jih človek lahko prezrl. Taka podrobnost — ki pa daje značilno barvo pripovedovanja — so n. pr. srebrne »ilirske« ure s polumesecem in ilirsko zvezdo kot emblemom in z devizo »Tudi vam bo nekoč bila!«, ki so ob dvanajsti uri zaigrale marselejo ali pa bolj zastrta ko podčrtana simbolika v preprostem stavku, v katerem pripoveduje Wendel, zakaj je imel Strossmayer dvojce imen, Josip Juraj. Poglavje o Obradoviću je pri nas v prvi vrsti snov za filologa, o Strossmayerju pa za zgodovinarja; Wendel je v obeh zadostil v polni meri vsem znanstvenim zahtevam in je povrh še iz teh poglavij ustvaril prava umetniška dela.

O namenih, ki so ga vodili pri sestavljanju te knjige, piše v uvodu sam: »Ljudje, ki mi hočejo dobro, mi očitajo, čemu tratim, posebno v teh burnih časih, čas in moči za tako v stran ležeče reči, kakor je preteklost, sedanjost in prihodnost južnih Slovanov, in mi kažejo bližje in mikavnejše cilje.

Ti listi pa niso bili napisani daleč proč od dnevnega trušča v slonokoščinem stolpu, in kar dajejo, ni nikaka l'histoire pour l'histoire.

Prvič treba — zaradi duševnega preporoda Evrope — pokazati nepoznan in zasramovan narod, ki ima tudi svoje nebo nad seboj in svoje zvezde na njem.

Drugič šume tukaj valovi reke, ki teče tudi ob našem bregu; jugoslovanski preporod je duševna predzgodovina jugoslovanske države, ki bo neposredni sosed nemški republiki, ko bomo združeni z našimi avstrijskimi brati.

Tretjič nam pomaga znanje nacionalnega gibanja kakega drugega naroda premagati lastni nacionalizem, v kolikor je ozkosrčen in omejen in vsled tega nevaren, in pomaga na ta način graditi bodočo stavbo ujedinjenega človeštva.

In četrtič in stotič zaslužijo južni Slovani, da jih baš Nemec boljše spozna ko iz neokusnih dovtipov glupih šaljivih listov in iz karikiranih opisov zlobnih nezalic.»

Knjiga, napisana s takim blagim duhom, bo pri nas brez dvoma našla mnogo prijateljev. Dragocena je zato, ker odpira nam samim, ki tičimo v sredi življenja, ki nam je preveč pred nosom, da ga ne vidimo, nova obzorja in nove perspektive. Marsikomu bo tudi dobro došla kot začasen dostavek o novejši dobi k Murkovi »Geschichte der älteren südslavischen Literaturen«, pri kateri že vse predolgo čakamo drugega dela o novi dobi. J. A. G.

KRONIKA.

† **Dr. Ivan Oražen.** Dne 11. marca t.l. je umrl v Ljubljani, zadet od srčne kapi in vendar ne nepričakovane smrti, šef zdravstvenega odseka za Slovenijo, prvi starosta «Jugoslovenskega Sokolskega Saveza», dr. Ivan Oražen. Rojen v dolenjski Kostanjevici 8. februarja 1869., je dovršil gimnazijske študije v Novem mestu in absolviriral medicino z doktoratom na univerzi v Gradcu. Že kot dijak v ozkih osebnih stikih z drugimi jugoslovanskimi akademiki, ki so študirali na Dunaju in v Gradcu, je za časa balkanske vojske prvi pohitel v Srbijo s svojo zdravniško pomočjo. V sokolstvu je užival neomajen ugled; bila je krona njegovega plemenitega in požrtvovalnega dela, ko je baš on postal prvi starosta združenega jugoslovanskega sokolstva.

Najlepše pa je sam kronal svoje življenjsko delo s svojo oporoko, v kateri je vse svoje premoženje in nepremično premoženje — ki ga cenijo daleč nad deset milijonov kron — zapustil medicinski fakulteti v Ljubljani, ki ga naj uporablja za ustanovitev in vzdrževanje zavoda «Oražnov dijaški dom», v katerem naj dobe prosto stanovanje v prvi vrsti nezakonski, ubogi medicinci slovenskega, srbskega in hrvatskega plemena, ki študirajo v Ljubljani. Ob odprtem grobu se je dekan ljubljanske medicinske fakultete, od našega največjega mecena poslovil s sledečimi besedami:

«Ljubljanski medicinci so mi dali častni nalog, da se v njih imenu poslovim od tebe, veliki dobrotnik medicinske fakultete ljubljanske in ti ob grobu povem njih globoko hvaležnost.

Prav to čisto hvaležnost sprejmi od nas profesorjev medicinske fakultete. Mi vsi, dijaštvo kot profesorji, ki smo ena sama bratovska skupnost, zvezana po skupnem delu in stremljenju, čutimo danes novo moč v najtežjih naših bojih in naporih. Silo te moči čutimo tem bolj, ker je prišel ta tvoj velikodušni dar v prid našim revnim medicincem iz tvojih rok, plemeniti Jugoslovan, iz rok tvojih, ki si bil Jugoslovan v besedi in dejanju.

Hvalo ti bodo vedeli in iskrenega srca se te spominjali — očeta — še daljni mladi rodovi, ki bodo prihajali na ljubljansko medicinsko fakulteto.

V naši mladini boš imel lep, vreden, kipeč spomenik. Lahko naj ti bo v naši zemlji, prijatelj! Delo prevzamemo mi, ti pa v miru počivaj!»

*

Umrl je mož! — Kje tak je še med nami? — — —

NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Almanah jugoslavenskih žena za godinu 1921. Izdala i uredila Zojka Kveder-Demetrović. U Zagrebu. «Moderna knjižnica». 80 str. 30 K.

Bartulović, Niko. Ivanjski krijesovi. Novele. Zagreb. 1920. 264 str.

Dimnik, Jakob. Upravni odbor, imenik društvenikov in zaznamek izdanih in založenih knjig «Slovenske Šolske Matice» za l. 1920. [V Ljubljani. Učiteljska tiskarna. 1921.] 20 str.

Homerova Ilijada. Preveo i protumačio T. Maretić. Četvrto (Matičino treće) izdanje. Zagreb. 1921. Izvanredno izdanje Matice Hrvatske. 399 str. 60 K, za člane 50 K.

Krklec, Gustav. Srebrna cesta. (1916—1920.) Pesme. Zagreb. Jos. Čaklović. 1921. 93 str. 30 K. (Jugoslavenska literatura, sv. 3.)

Letopis, Pedagoški. XVIII. zv. V Ljubljani. «Slovenska Šolska Matica.» 1920. 104 str.

* **Makole, Lord.** Halam. (Ustavna povest Engleske.) S engleskog preveo Veljko Miličević. Sarajevo. 1921. I. Dj. Djurdjević. 104 str. (Savremene knjige 3.)

Pevec. Glasilo Pevske zveze. Leto 1., št. 1. in 2. Mesečnik. Ljubljana. Z glasbeno priložno na leto 30 K.

* **Platon.** Simposion. (Dijalog o ljubavi.) Preveo Vladimir Perinović. Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1920. 149 str. 3 din. (Mala biblioteka 254—256.)

Pregled, Svetski. Politički. Ekonomski. Finansijski. Književni. Umetnički. Izlazi svake subote. I. god., 1. br. Beograd. Št. po 3 din.

* **Renau, Ernest.** Život Isusov. Prevela s francuskog Jelena Skerlić-Čorović. Beograd. I. Dj. Djurdjević. 1921. 194 str. 12 din. (Odabrana biblioteka 16.)

Shakespeare. 2. (Macbeth.) Prevel Oton Župančič. V Ljubljani. Tiskovna zadruga. 1921. 151 str. 32 K, vez. 40 K.

Veber, France. Uvod v filozofijo. V Ljubljani. Tiskovna zadruga. 1921. 352 str. 72 K. (Pota in cilji 3. in 4. zv.)

Waschte, Ilka. Pravljiice. Spisala in jim slike narisala —. V Ljubljani. Tiskovna zadruga. 1921. 91 str. Vez. 40 K.

Wendel, Hermann. Von Marburg bis Monastir. Eine südslawische Reise. Frankfurt a. M. Frankfurter Societäts-Druckerei. [1921.] 126 str. 15 Mk.

NJIVA izhaja vsakih 14 dni.

Prinaša najaktualnejše članke gospodarske, prosvetne in politične vsebine ter listek s pregledi iz svetovnega gospodarskega, socialnega in političnega življenja. — Revija se naroča pri Upravištvu JUTRA v Ljubljani, Sodna ulica šte. 6. — Celoletna naročnina 120 K, za naročnike JUTRA samo 60 K.

Narodna kavarna

Fran Krapež, Ljubljana

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA CESTA 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA CESTA 16

ČEKOVNI URAD

ŠTEV. 11.630

Izdelovanje vseh tiskovin do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi za natiskovanje listov, časopisov, trgovinskih in uradnih tiskovin. Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznico**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

NAROČAJTE KNJIGE TISKOVNE ZADRUGE v Ljubljani, Sodna ul. 6.

Novo!

SHAKESPEARE-ŽUPANČIČ: *Macbeth*.

Broš. 32 K, vez. 40 K, po pošti K 1-80 več.

ILKA WASCHTETOVA: *Pravljice*.

Vez. 40 K, po pošti K 1-80 več.

FAJGELJ D.: *Tik za fronto*.

Broš. 36 K, vez. 45 K, po pošti 2 K več.

NOVAČAN ANT.: *Veleja*. Drama.

Broš. 28 K, vez. 36 K, po pošti 2 K več.

VEBER FR.: *Uvod v filozofijo*.

Cena 72 K, po pošti 3 K več.

(Pota in cilji 3-4 zv.)

Novo!

Shakespearjeva dela. Prevel Oton Župančič:

I. zvezek. *Sen brezne noči*.

Broš. 22 K, vez. 28 K, po pošti K 1-80 več.

ČEHOV-POGAČNIK:

***Sosedje in druge novele*.**

Broš. 18 K, po pošti K 1-80 več.

Knjige za mladino:

HABBERTON-ŠORLI:

***Bob in Tedl. Povest s slikami*.**

Broš. 24 K, vez. 30 K, po pošti K 1-80 več.

ČIKA JOVA-GRADNIK:

***Kalamandarija*.**

Vez. 16 K, po pošti K 1-80 več.

„Pota in cilji“:

I. in II. zvezek: A. MELIK:

***Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev*.**

I. del 21 K, II. del 42 K. Po pošti oba dela 5-40 več.

Zbirka političnih, gospodarskih in socialnih spisov:

I. zvezek: DR. ZALOKAR:

***O ljudskem zdravju*.**

Broš. 6 K, po pošti K 1-60 več.

II. zvezek: DR. DERČ:

***Dojenček, njega negovanje in prehrana*.**

Cena 6 K, po pošti K 1-60 več.

III. zvezek: DR. DEMŠAR:

***Spolne bolezni*. S slikami.**

Cena 10 K, po pošti K 1-60 več.

IV. zvezek: DR. SAGADIN:

***Naš sadašnji ustavni položaj*.**

Cena 16 K, po pošti K 1-80 več.

V. zvezek: DR. PITAMIC:

***Pravo in revolucija*.**

Cena 8 K, po pošti K 1-60 več.

VI. zvezek

***Dokumenti o jadranskem vprašanju*.**

Cena 18 K, po pošti K 1-80 več.

VII. zvezek: DR. OGRIS:

***Borba za jugoslovensko državo*.**

Cena 32 K, po pošti K 1-80 več.

VIII. zv.: ČOROVIČ VL.:

***Rasa in vera v srbski prošlosti*.**

Cena 16 K, po pošti K 1-80 več.

DR. IG. RUTAR:

***Zbirka vojaških zakonov*.**

Cena 36 K, po pošti K 1-80 več.

Ljubljanski Zoom, letnik 1919. Cena 60 K. Letnik 1920.

Cena 100, po pošti 10 K več.

Zbirka „Slovenski pisatelji“:

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil

dr. Iv. Prijatelj.

I. zvezek. Broš. 22 K, po pošti 3 K več.

II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti 3 K več.

Simona Jenka zbrani spisi. Uredil dr. J. Glonar.

Broš. 42 K, po pošti 3 K več.

Izven zbirke:

Stritarjeva antologija. Uredil dr. Iv. Prijatelj.

Broš. 18 K, vez. 24 K, po pošti 2-60 K več.

SIMON JENKO:

***Pesmi*. Uredil dr. J. Glonar. (Krajša izdaja.)**

Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti K 1-80 več.

ANTE DEBELJAK:

***Solnce in senca*.**

Broš. 10 K, vez. 15 K, po pošti K 1-80 več.

Zbirka „Prosveti in zabavi“:

I. zvezek: IGO KAS:

***Dalmatinske povesti*.**

Broš. 12 K, po pošti K 1-20 več.

II. zvezek: JOS. STARE:

Lisjakova hčl.

Broš. 15 K, po pošti K 1-20 več.

Prevodna knjižnica:

I. zvezek: DOSTOJEVSKIJ-LEVSTIK:

***Besi*. Roman.**

Broš. 36 K, vez. 50 K, po pošti K 4-60 več.

II. zvezek: GONCOURT-PASTUSKIN:

***Dekle Eliza*. Roman.**

Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.

III. zvezek: CERVANTES-ŠORLI:

***Tri novele*.**

Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.

IV. zvezek: ANATOLE FRANCE-DEBELJAK:

***Pingvinski otok*. Roman.**

Broš. 42 K, vez. 62 K, po pošti 3 K več.

OMLADINA LJUBLJANA, 87.

Priporočamo nova izbrana dela naše založbe:

A. Debelfak: *Francoska moderna lirika*.

Cvetober 48 franc. lirikov 24—, vez. 30—

Mark Twain: *Mali klatež Tom Sawyer*

26—, vez. 32—

Oton Župančič: *Mlada pota* 12—, vez. 18—

Dr. Ivan Prijatelj: *Aškerčeva Čitanka*

14—, vez. 20—

Petronij-Glonar: *Pojedina pri Trimalhionu*

9—, vez. 12—

O. Župančič: *Sto ugank*

vez. 3—

VI. Levstik: *Zapiski Tine Gramontove*

7—, vez. 13—

Fr. Albrecht: *Mysteria Dolorosa* 7—, vez. 13—

Flaubert-Župančič: *Tri povesti* 7—, vez. 13—

Chesterton-Župančič: *Četrtek* 7—, vez. 13—

Dr. J. Glonar: *Naš jezik* 3—, vez. 6—

Brezigar Milko: *Osnutek slov. narodnega*

gospodarstva 6—

Spominu Ivana Cankarja

2—

* * *